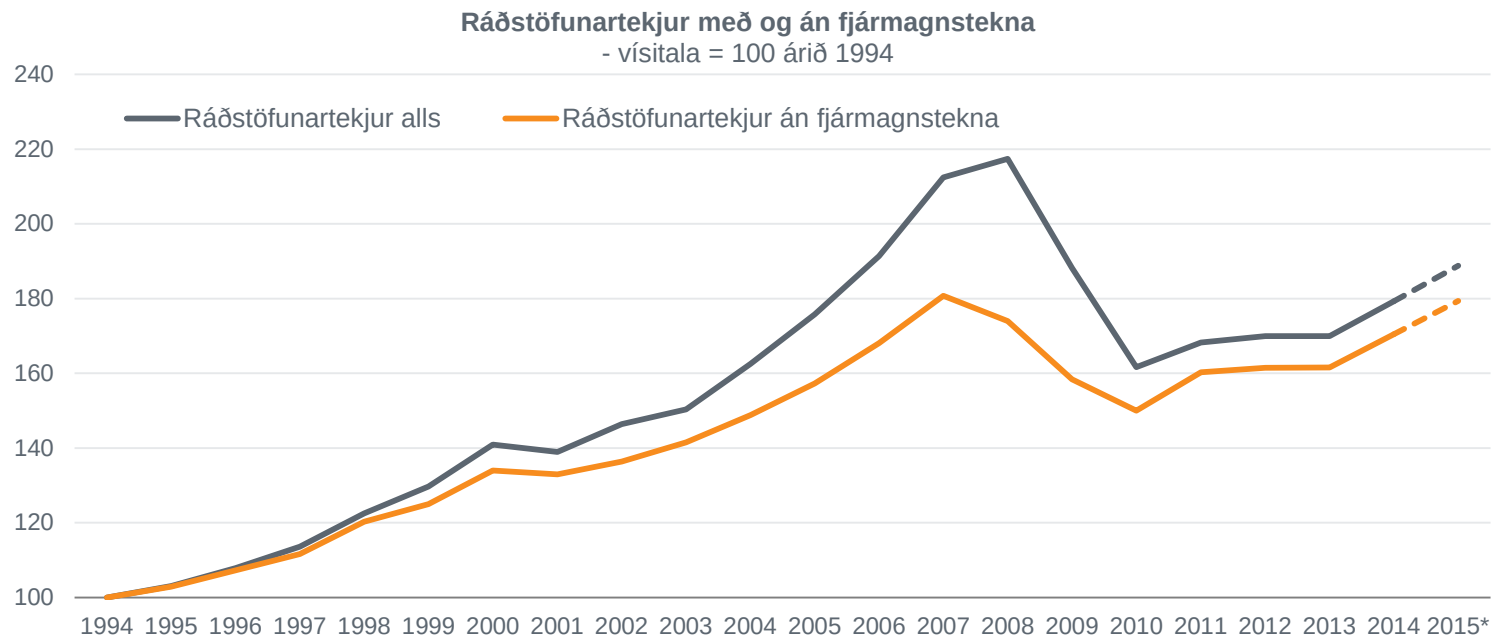

2016

Kynning Þorsteins Víglundssonar, framkvæmdastjóra SA
í Húsi atvinnulífsins fimmtudaginn 7. janúar 2016

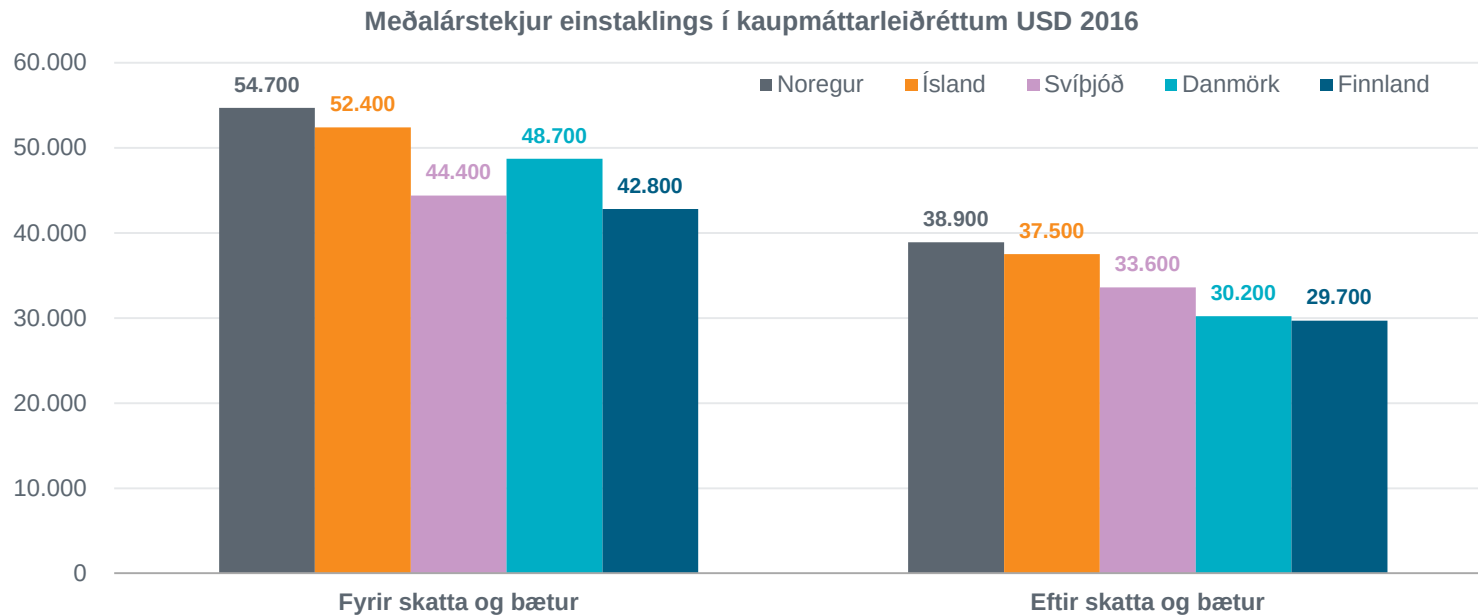
Kaupmáttur ráðstöfunartekna meiri en 2007

Á árunum 2006-2008 jukust ráðstöfunartekjur heimila skarpt. Það mátti rekja til almennrar launahækkana en ekki síður til vaxtar fjármagnstekna. Fjármagnstekjurnar byggðu ekki á traustum grunni eins og síðar kom í ljós þegar þær hurfu í hruninu. Við mat á kaupmáttarþróun síðustu ára er eðlilegra að leiðrétta fyrir fjármagnstekjum.

* Áætlun fyrir árið 2015, m.v. Meðalhækkun kaumáttar launa

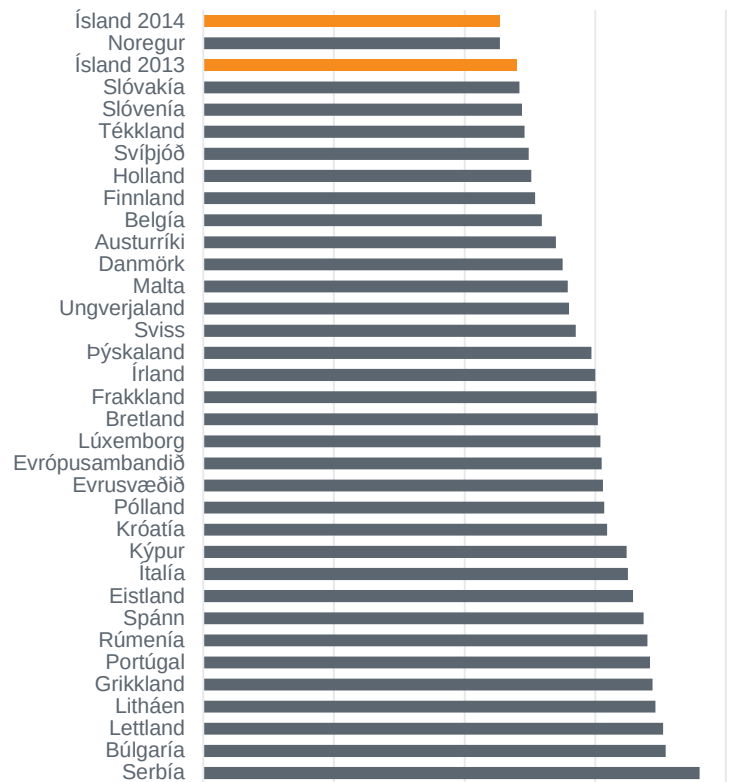
Laun á Íslandi í alþjóðlegum samanburði

*Árið 2016 framreiknað frá 2014 miðað við launa- og gengisþróun

Tekjujöfnuður mestur á Íslandi

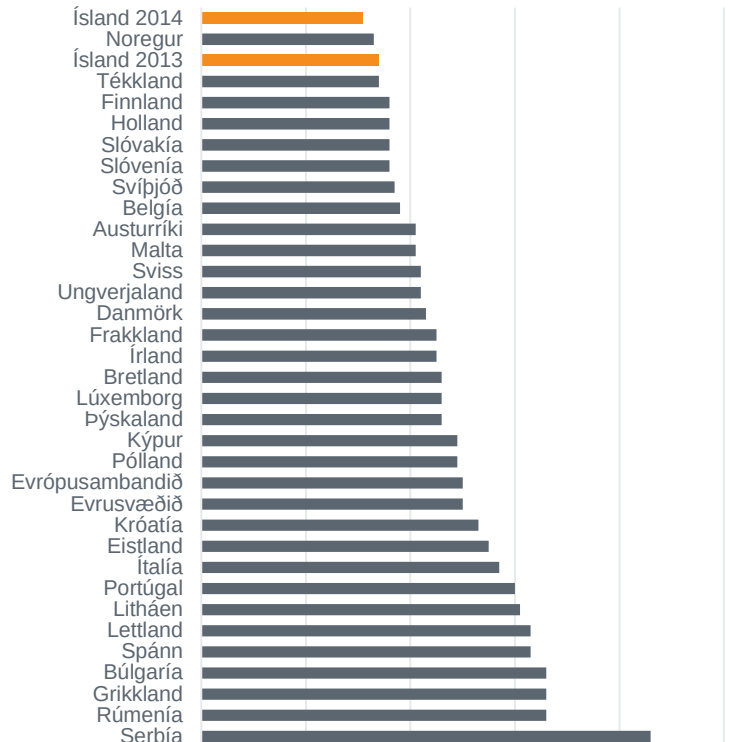
Gini stuðull (2013)

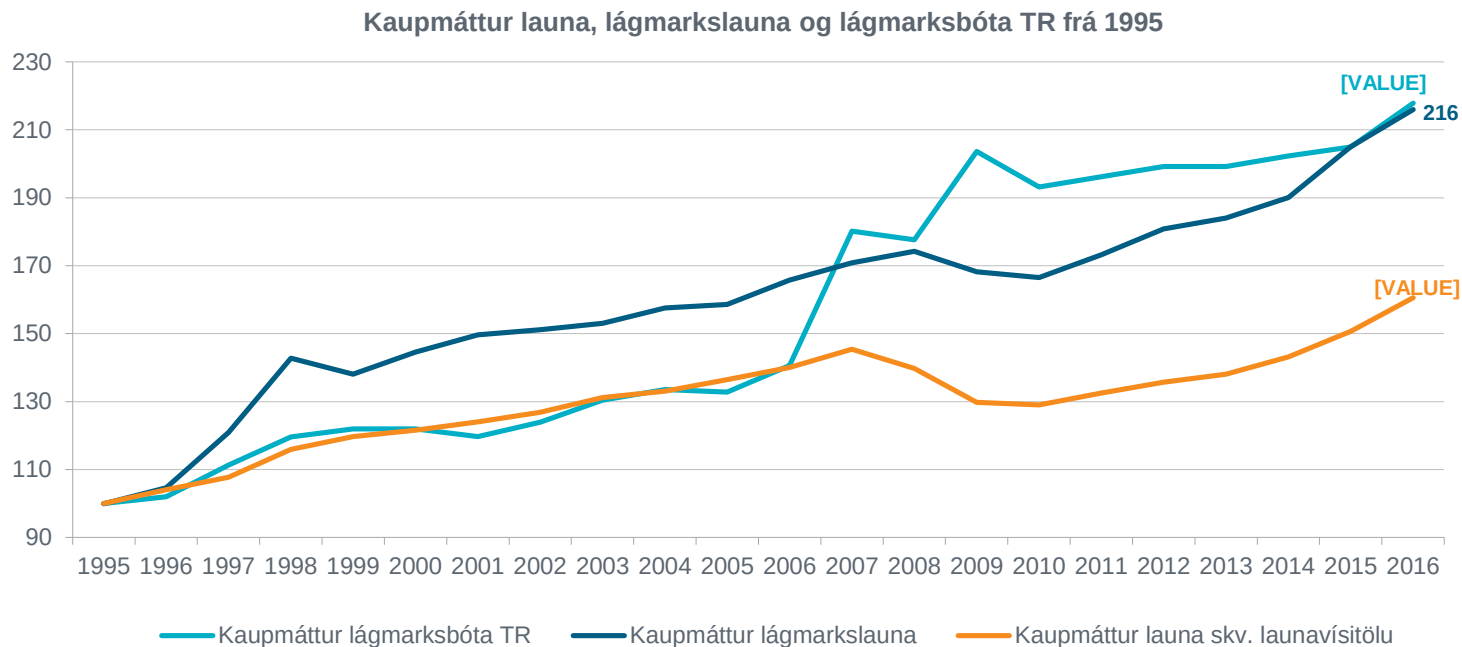
4 Heimildir: Hagstofa Íslands, útreikningar efnahagssviðs

Fimmtungastuðull (2013)

- Ráðstöfunartekjur 20% tekjuhæstu einstaklinganna sem hlutfall af 20% tekjulægstu

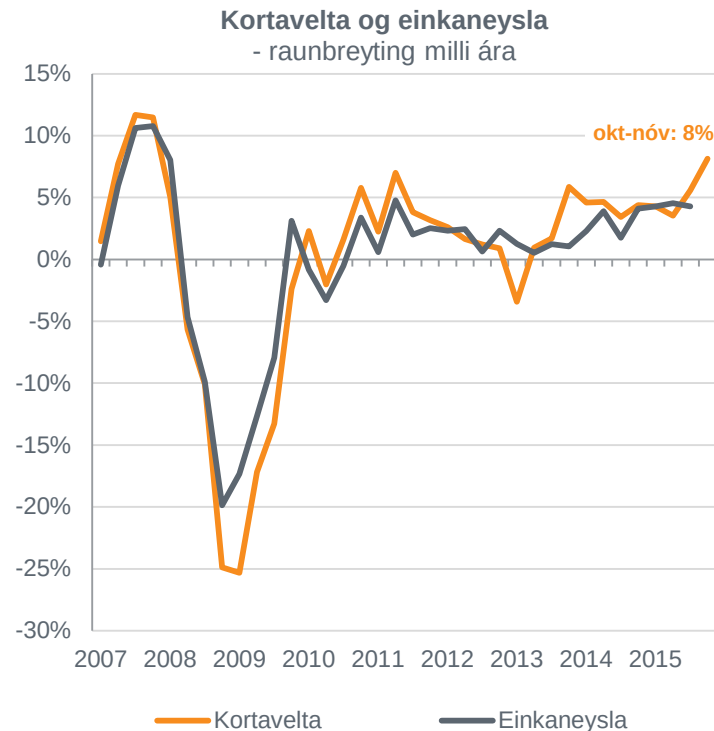
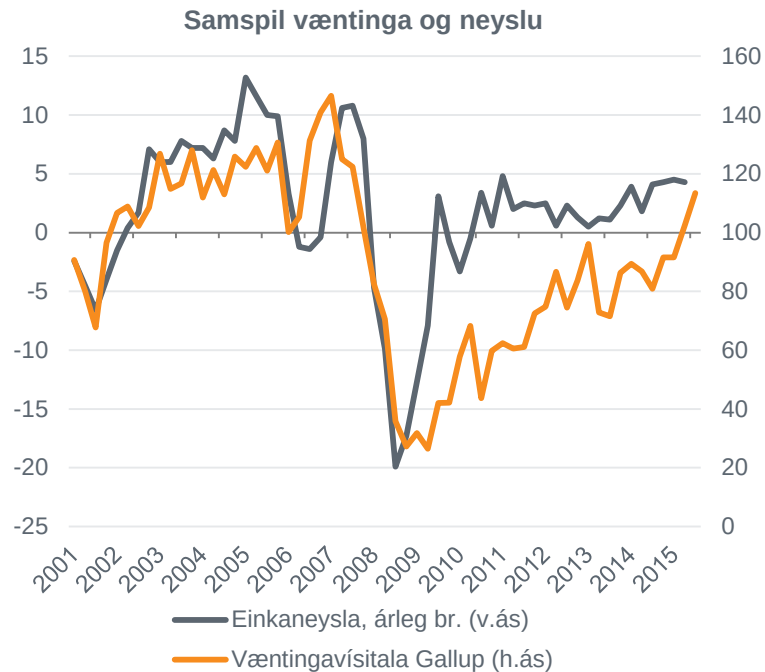

Lágmarkslaun og bætur TR hafa hækkað langt umfram almenn laun

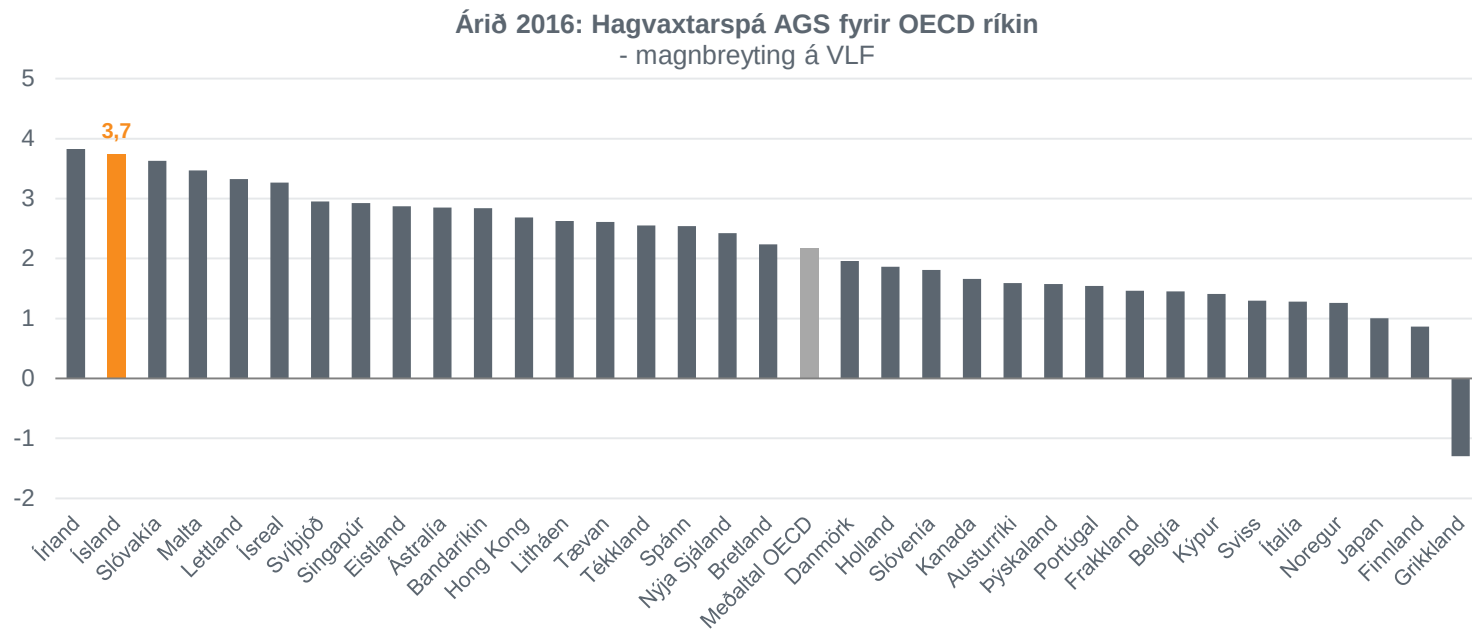
Hverjar eru horfurnar á árinu 2016?

Aukin bjartsýni, aukin neysla

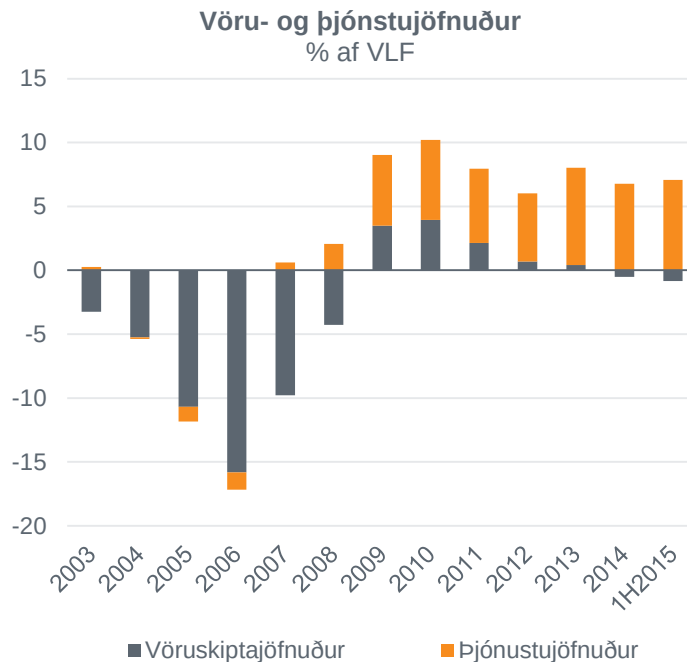
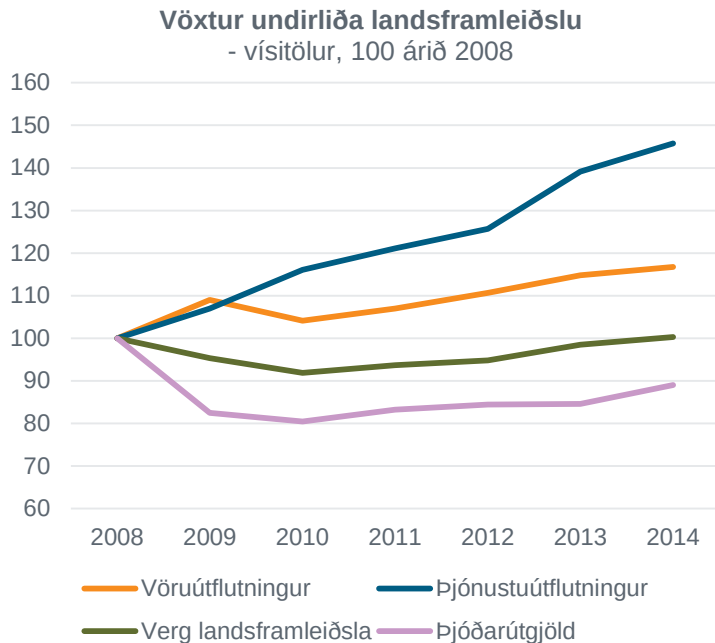
Áfram er spáð kröftugum hagvexti

Svo virðist sem hagvöxtur hafi, að Írlandi undanskildu, hvergi verið meiri en á Íslandi á árinu sem leið. Spá Alþjóðagjaldeyrissjóðsins fyrir árið 2016 gerir ráð fyrir að Ísland muni áfram verma annað sætið með 3,7% hagvöxt .

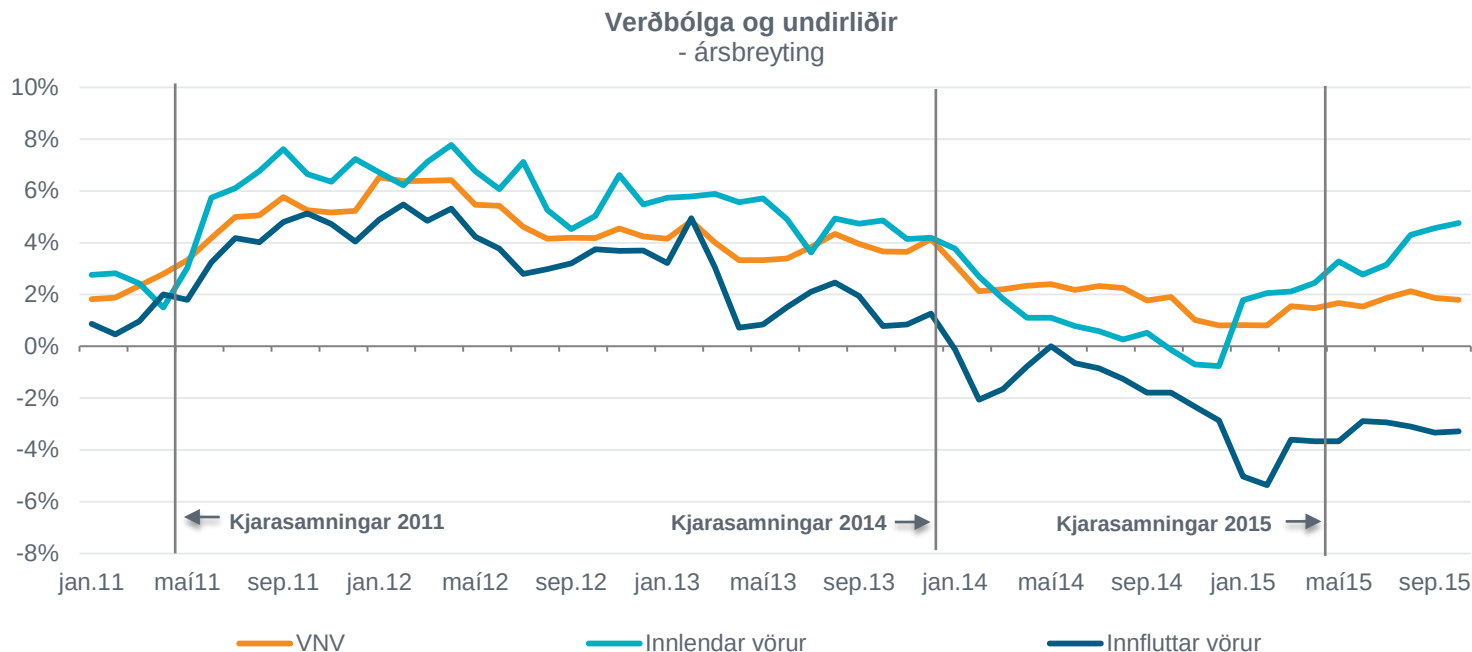
Þjónustuútflutningur heldur uppi viðskiptaafgangi við útlönd

Vöxtur þjónustugreina og vægi þeirra í útflutningi er til marks um breytingu á íslensku hagkerfi. Hagvöxtur frá því efnahagsbatinn hófst hefur verið keyrður áfram af útflutningsgreinum. Er svo komið að viðskiptaafgangurinn er að öllu leyti tilkominn vegna sölu á þjónustu, þar sem aftur er orðinn halli á vöruskiptum við útlönd.

Kjarasamningar hafa ótvíræð áhrif á verðbólgu

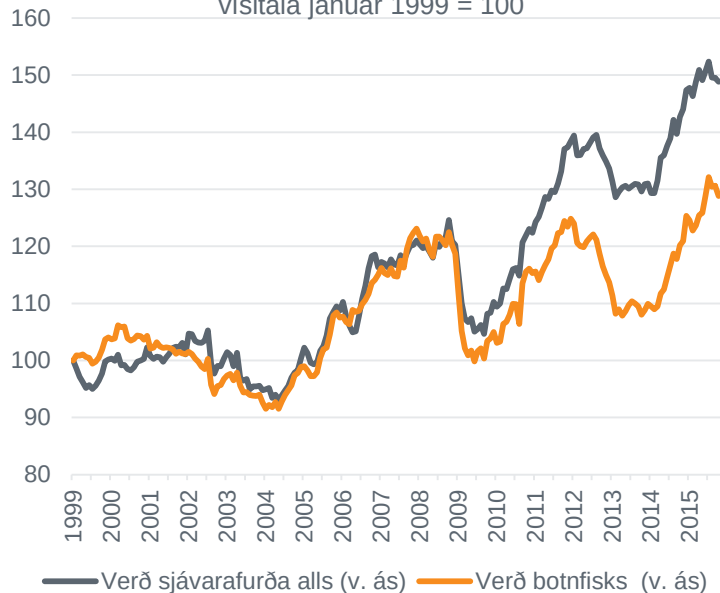
Miklar launahækkanir kjarasamninganna 2011 skiluðu sér í hærra verðlagi, verðbólga það árið mældist tæp 8%. Hófstilttari kjarasamningar ársins 2014 skiluðu hins vegar minni verðbólgu og miklum kaupmáttarvexti. Kjarasamningar síðasta árs geta því miður seint talist ábyrgir og þrátt fyrir að verðbólgan sé enn undir markmiði Seðlabankans þá er innlend verðbólga komin í 5% og verði ekki áframhald á lækkun hrávöruverðs og styrkingu krónu má ætla að framundan sé mikil verðbólga.

Viðskiptakjör voru hagstæð á síðasta ári, en verðum við eins heppin árið 2016?

Margt hefur snúist á sveif með Íslendingum á undanförunum árum. Verð á helstu útflutningsvörum landsins hafa hækkað töluvert á sama tíma og mikilvæg aðföng eins og olía hafa lækkað í verði. Áframhald þeirrar þróunar er hvergi nærri í hendi og töluverð óvissa er á komandi ári.

Útflutningsverð sjávarafurða
vísitala janúar 1999 = 100

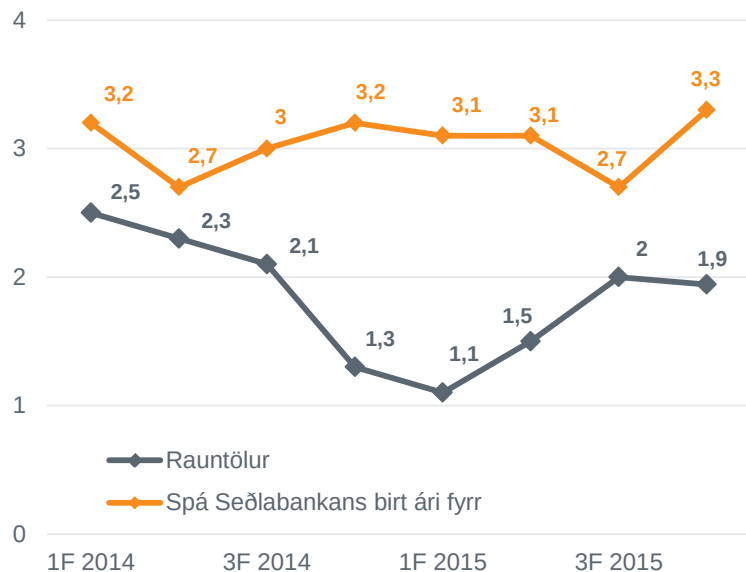
Olíuverð á heimsmarkaði
- Brent, \$/tunnu

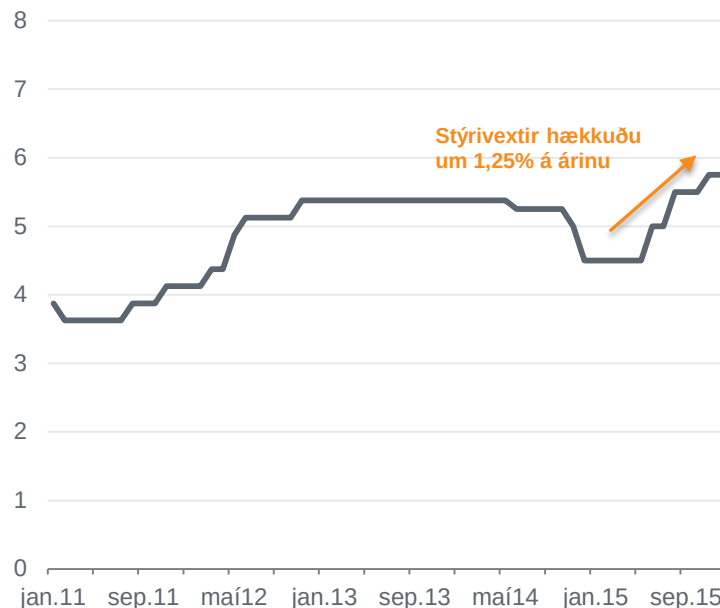
Verðbólgu hefur verið ofspáð og aðhaldið því meira en stefnt var að

Þrátt fyrir lága verðbólgu voru stýrivextir hækkaðir um 125 punkta árið 2015. Frekari vaxtahækkanir hafa verið boðaðar á þessu ári gangi verðbólgu spá Seðlabankans eftir. Hingað til hefur Seðlabankinn spáð mun meiri verðbólgu en síðan hefur raungerst. Verðbólguhorfur hafa enn sem komið er ekki versnað ólíkt því sem gert var ráð fyrir og hefur raunvaxtastigið haldist hærra fyrir vikið.

Verðbólgu spá Seðlabankans og rauntölur
- breyting frá fyrra ári

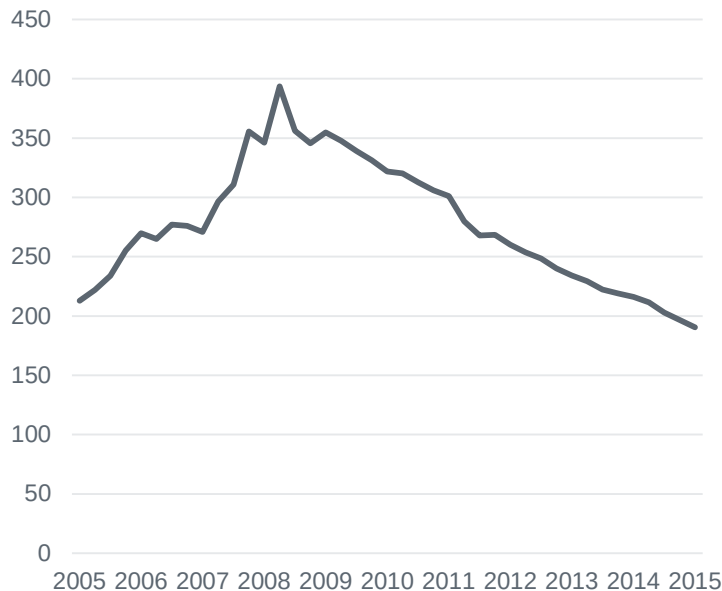

Virkir stýrivextir Seðlabankans (%)

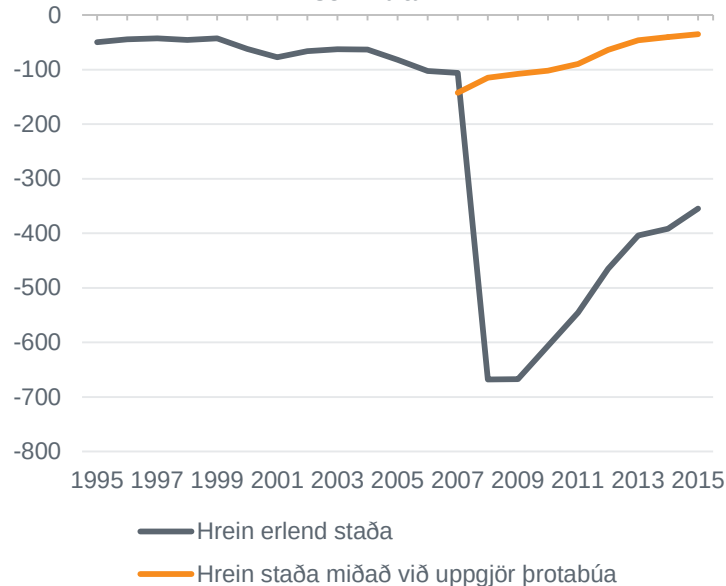

Þjóðin hefur greitt niður skuldir þensluáranna og erlenda staðan sjaldan verið betri

Skuldir heimila og fyrirtækja
- sem hlutfall af VLF

Hrein erlend staða þjóðarbúsins
- sem % af VLF

Málin sem verða í brennidepli á árinu

1. Afnám hafta

Þrotabú föllnu bankanna eru í þann mund að hefja, eða hafa þegar hafið, útgreiðslur. Fyrstu skref í átt að losun hafta hafa því verið tekin. Til stóð að halda aflandskrónuútboðið haustið 2015, en nú við upphaf árs 2016 hefur það hvorki verið haldið né boðað. Mikilvægt er að ekki verði slegið slöku við svo unnt verði að losa um höft á innlenda aðila að sem allra fyrst.

Fyrsta skref

Annað skref

Þriðja skref

1. Afnám hafta

Þrotabú föllnu bankanna eru í þann mund að hefja, eða hafa þegar hafið, útgreiðslur. Fyrstu skref í átt að losun hafta hafa því verið tekin. Til stóð að halda aflandskrónuútboðið haustið 2015, en nú við upphaf árs 2016 hefur það hvorki verið haldið né boðað. Mikilvægt er að ekki verði slegið slöku við svo unnt verði að losa um höft á innlenda aðila að sem allra fyrst.

Fyrsta skref

Annað skref

Aflandskrónuútboð

Þriðja skref

1. Afnám hafta

Þrotabú föllnu bankanna eru í þann mund að hefja, eða hafa þegar hafið, útgreiðslur. Fyrstu skref í átt að losun hafta hafa því verið tekin. Til stóð að halda aflandskrónuútboðið haustið 2015, en nú við upphaf árs 2016 hefur það hvorki verið haldið né boðað. Mikilvægt er að ekki verði slegið slöku við svo unnt verði að losa um höft á innlenda aðila að sem allra fyrst.

Fyrsta skref

Annað skref

Aflandskrónuútboð

Þriðja skref

1. Afnám hafta

Protabú föllnu bankanna eru í þann mund að hefja, eða hafa þegar hafið, útgreiðslur. Fyrstu skref í átt að losun hafta hafa því verið tekin. Til stóð að halda aflandskrónuútboðið haustið 2015, en nú við upphaf árs 2016 hefur það hvorki verið haldið né boðað. Mikilvægt er að ekki verði slegið slöku við svo unnt verði að losa um höft á innlenda aðila að sem allra fyrst.

Fyrsta skref

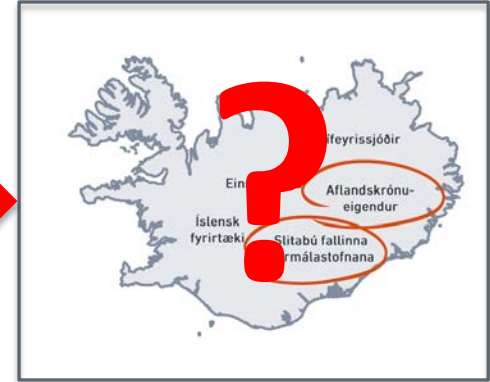
Annað skref

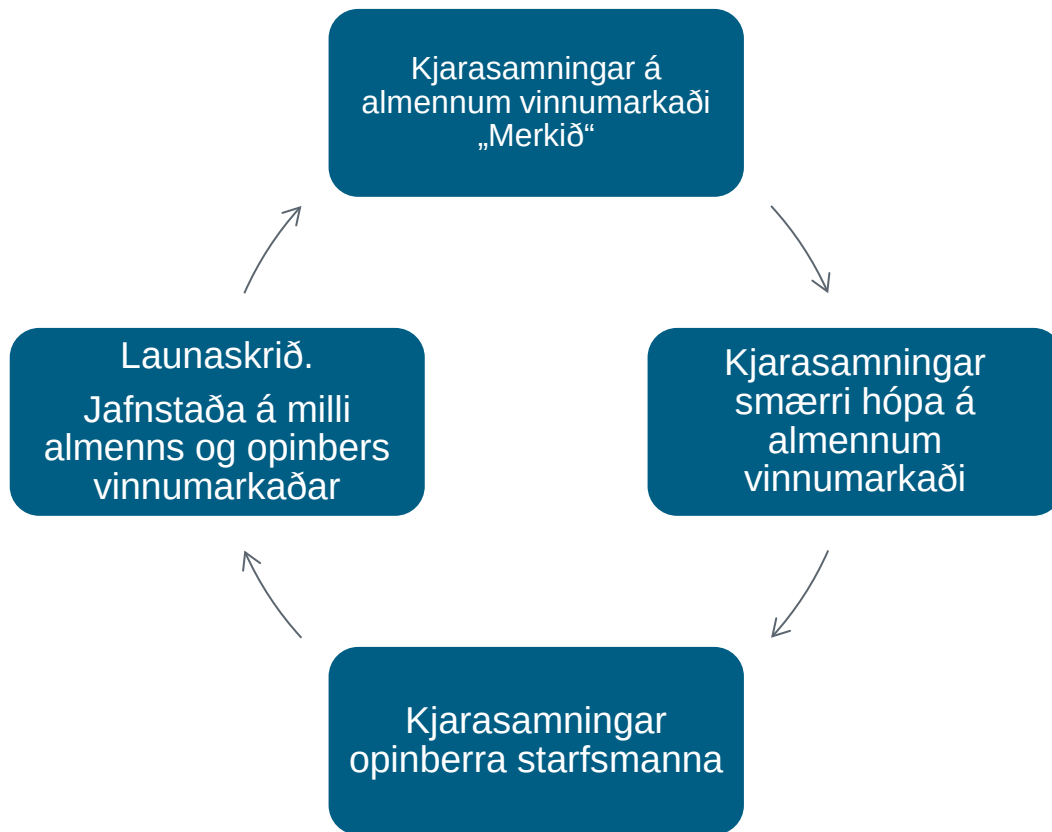
Aflandskrónuútboð

Priđja skref

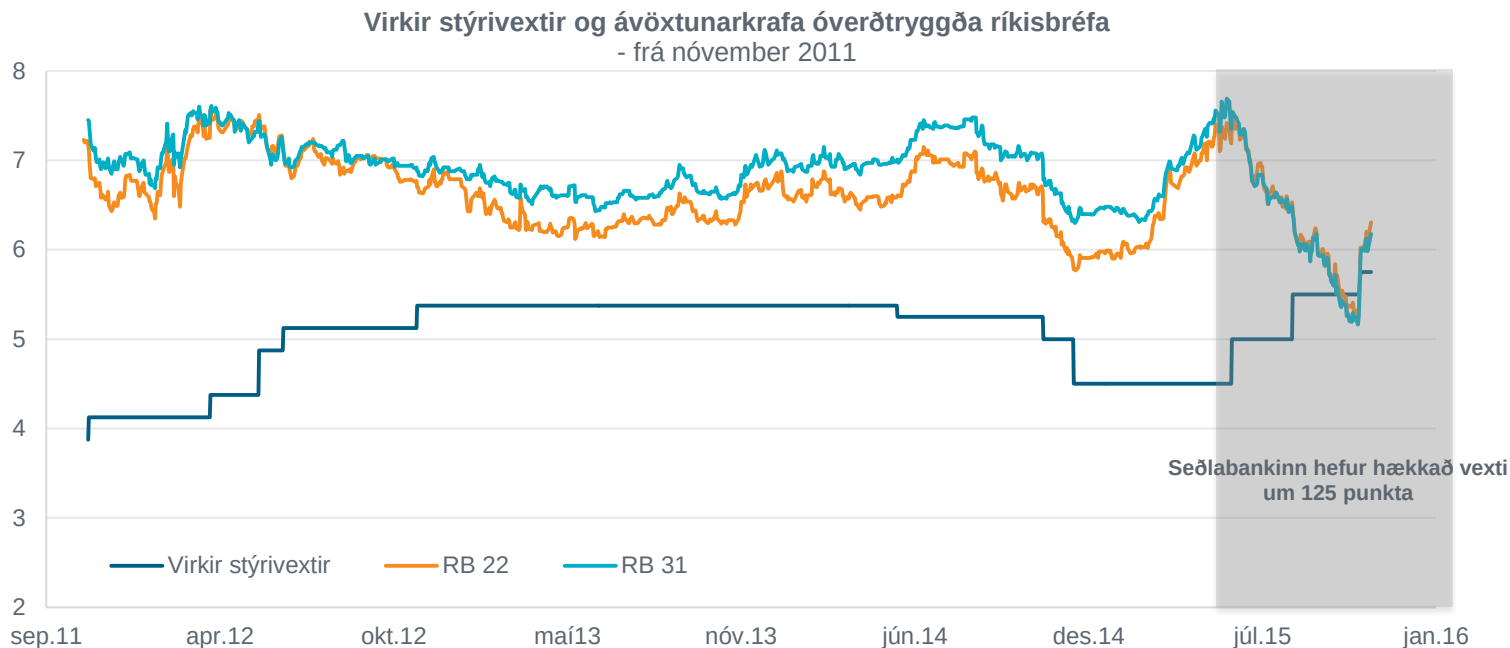

2. Umbætur á vinnumarkaðslíkani

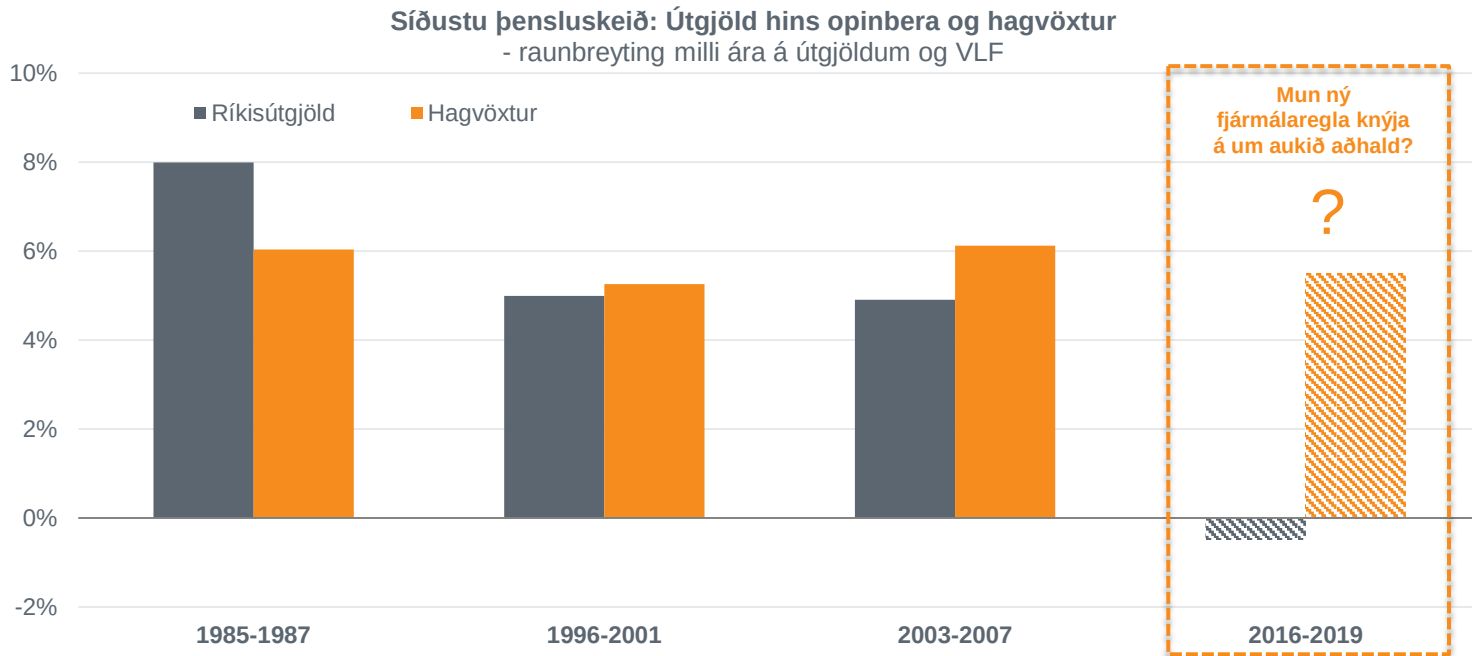
3. Endurskoðun peningastefnunnar

Þegar Seðlabankinn hækkaði vexti sína í sumar þá lækkaði langtímakrafa á skuldabréfamarkaði um tíma. Þau öfugsnúnu áhrif má fyrst og fremst rekja til innkomu erlendra aðila á skuldabréfamarkaðinn. Þrátt fyrir að lækkun ávöxtunarkröfu óverðtryggðra bréfa hafi að hluta gengið tilbaka þá endurspeglar þróunin sl. sumar þá stöðu að Ísland er lítið land með sjálfstæða peningastefnu. Viðskipti fárra aðila geta nægt til að hnökra myndist í miðlunarferli peningastefnunnar.

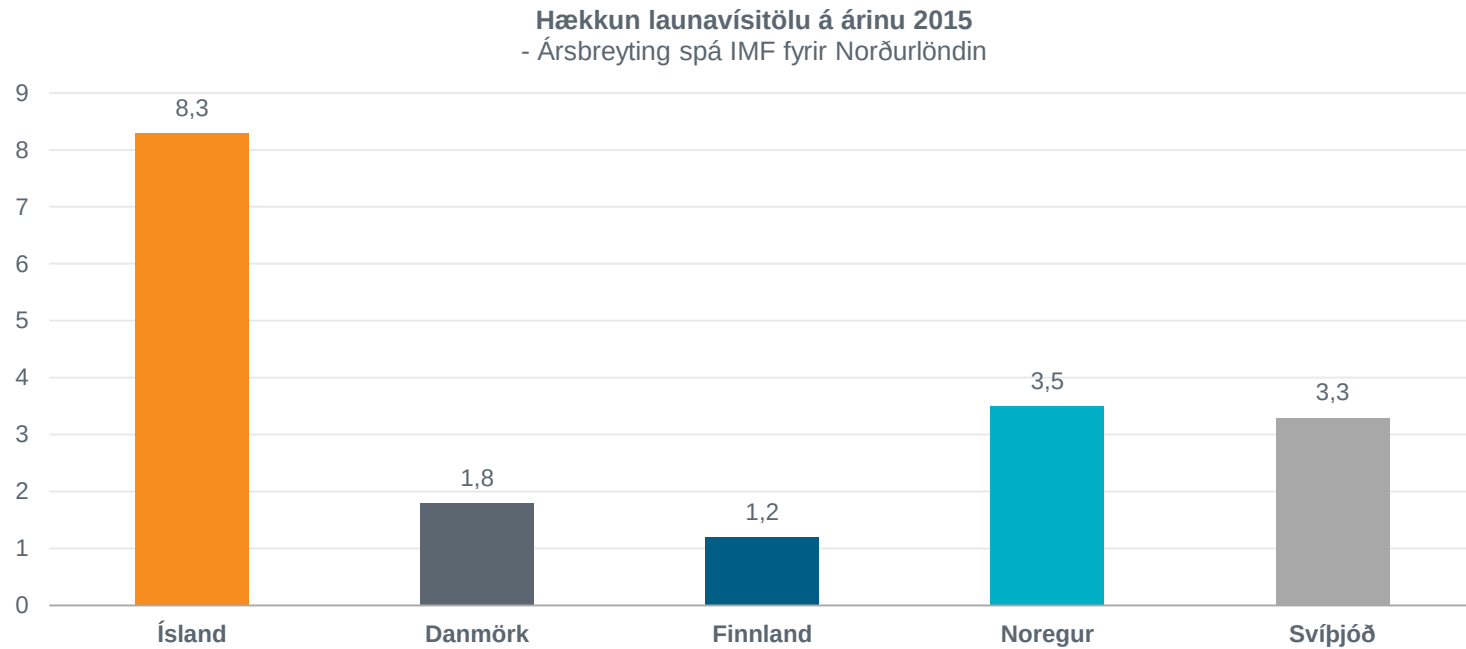
4. Dugar fjármálaregla hins opinbera til að tryggja aukin aga á góðæristímum?

Vonandi mun ný fjármálaregla kalla fram aukið aðhald í rekstri ríkissjóðs. Reynsla síðustu pensluára sýnir hins vegar glögggt að afkoma er ekki fullnægjandi mælikvarði á aðahaldssemi opinberra fjármála. Kosningafrumvarp ríkisstjórnarinnar mun líta dagsins ljós næsta haust en almennt er slakað nokkuð á útgjöldum í aðdraganda kosninga. Áhugavert verður að sjá hvort ný fjármálaregla muni knýja fram aukinn aga á útgjaldahliðinni.

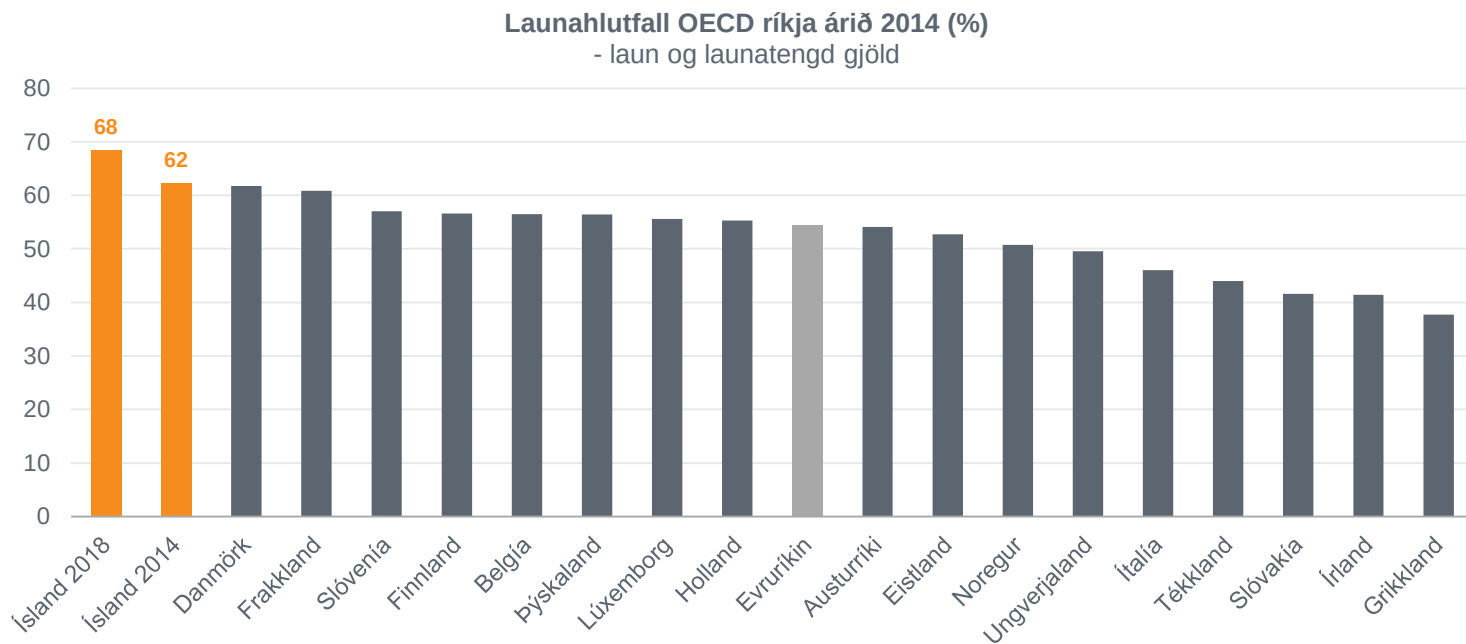
Áskoranir til skamms tíma

Launahækkkanir á Íslandi eru langt umfram nágrannalöndin

Launahlutfall sem ekki þekkist meðal OECD ríkja

Launakostnaður fyrirtækja mun hækka á komandi árum. Gangi spá Seðlabankans eftir fer launahlutfallið, þ.e. sá hlutur verðmætasköpunar sem rennur til launafólks, úr því að vera 65% í 68% á næstu árum.

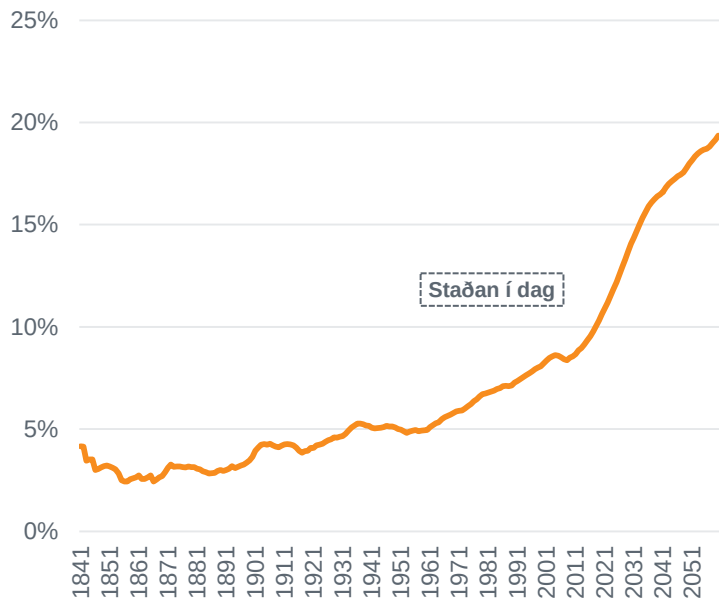
Sem ógnar samkeppnisstöðu þjóðarbúsins

Áskoranir til langs tíma

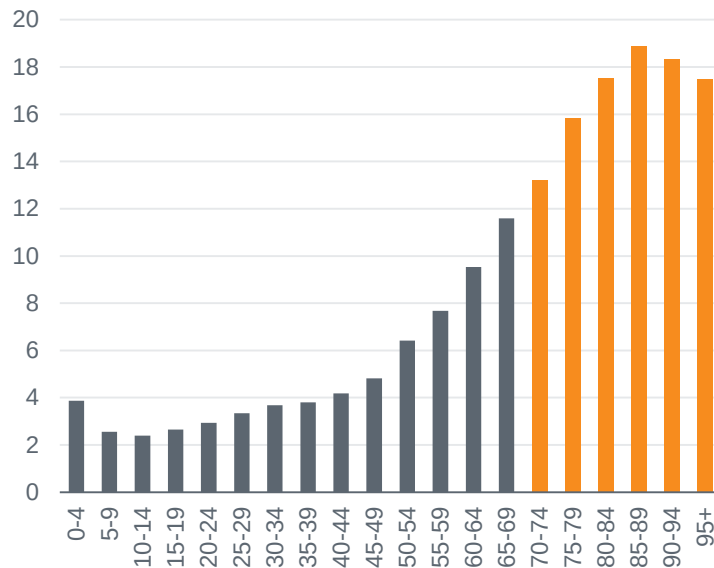
Þjóðin eldist og kostnaður vegna heilbrigðisþjónustu mun aukast

Aldurssamsetning þjóðarinnar er að breytast og á komandi árum mun hlutfall eldri borgara af heildaríbúafjölda vaxa hratt. Öldrun þjóða kallar á aukin útgjöld ríkisins til heilbrigðismála og umönnunar aldraðra en kostnaður vegna heilbrigðisþjónustu vex hratt eftir að fólk nær 60 ára aldri.

Hlutfall Íslendinga 70 ára og eldri

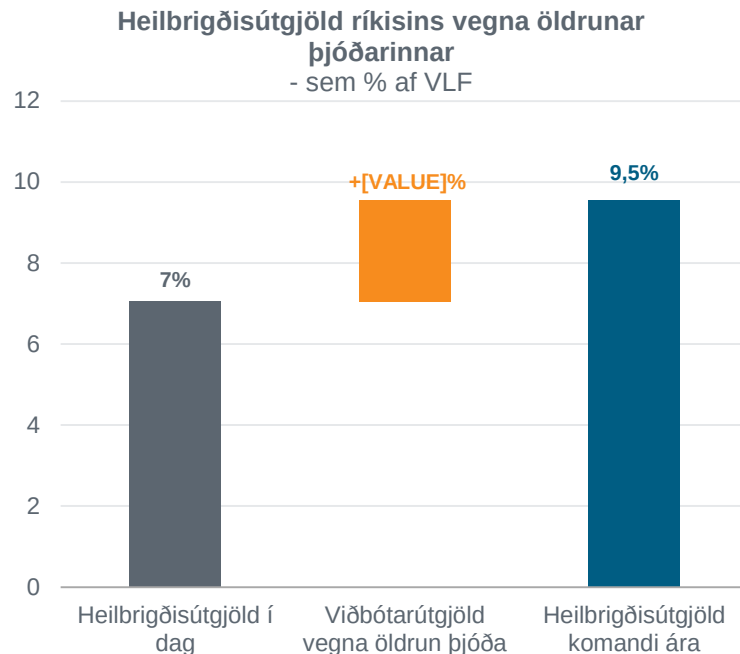

Opinber útgjöld til heilbrigðismála eftir aldri - % af VLF á mann

Öldrun þjóðarinnar mun kosta ríkissjóð aukalega 2-3% af landsframleiðslu

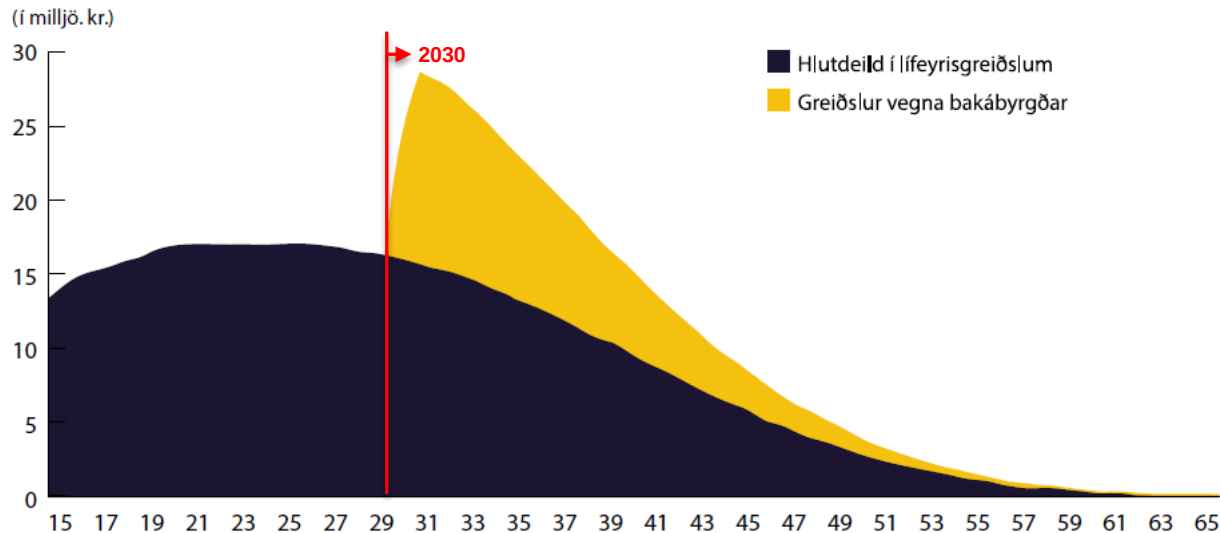
- Mestur útgjaldauki vegna öldrunar þjóðarinnar mun stafa af auknum útgjöldum til heilbrigðismála og umönnunar aldraða.
- Í Evrópu er gert ráð fyrir að hlutfall heilbrigðisútgjalda og vistunarúrræða aldraða muni aukast um 1,5-2,5% af landsframleiðslu á næstu 15 árum.
- Sé það mat yfirfært á Ísland nemur aukning ríkisútgjalda um 40-60 ma.kr. árlega á næstu 15 árum.

Ófjármagnaðar opinberar lífeyrisskuldbindingar á gjalddaga 2030

Á hverju ári nema greiðslur ríkisins til B-deildar LSR og LH um 15 ma.kr. Ef ekkert verður að gert tvöfaldast sú fjárhæð árið 2030, en gengur svo línulega niður fram til ársins 2065.

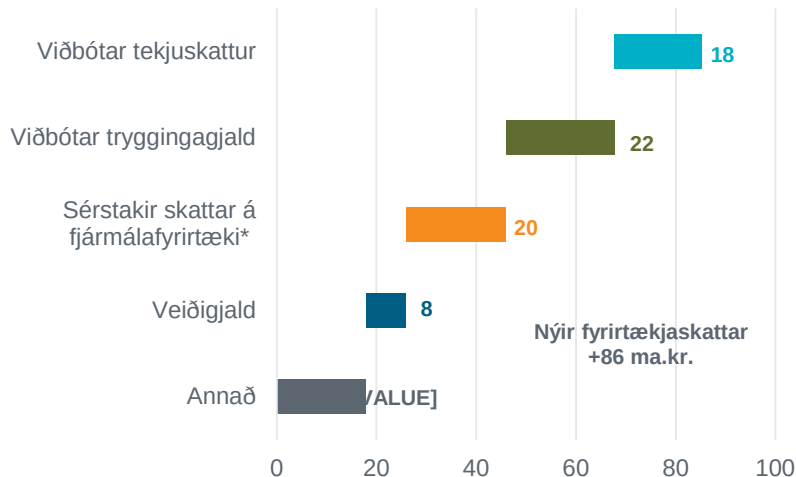
Greiðslur til B-deildar LSR og LH vegna hlutdeildar launagreiðenda
í lífeyrisgreiðslum og bakábyrgðar árin 2015–2065 (á verðlagi ársloka 2014)

„Eftir hrun“ skattar á fyrirtæki eru álíka miklir og fyrirséður útgjaldaauki næstu ára ...

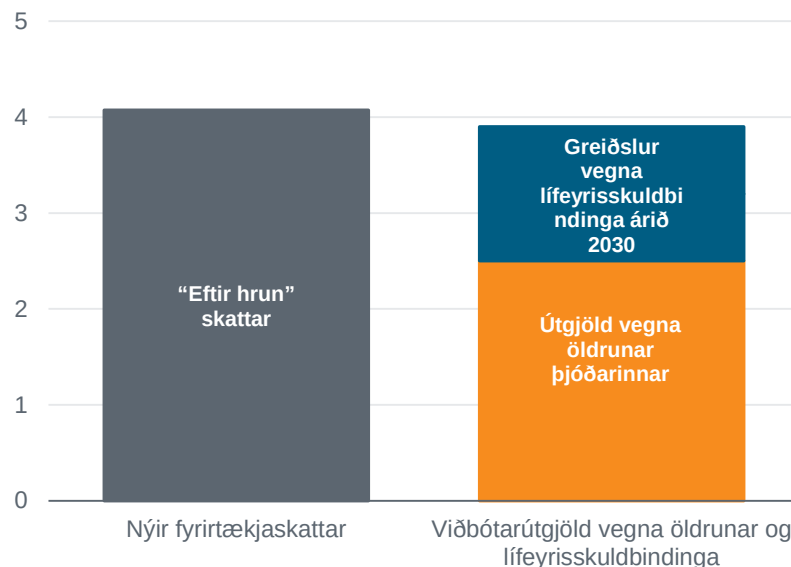
Árlegur tekjuauki ríkisins er um 85 ma.kr. vegna nýrra fyrirtækjaskatta sem lagðir hafa verið á frá árinu 2008. Þessi tekjuauki er álíka mikill og þau viðbótarútgjöld sem ríkissjóður mun þurfa að mæta á komandi árum vegna öldrunar þjóðarinnar og lífeyrisskuldbindinga.

Árlegur tekjuauki nýrra fyrirtækjaskatta
- ma.kr., nýir skattar frá 2008

* án áhrifa þrotabúa

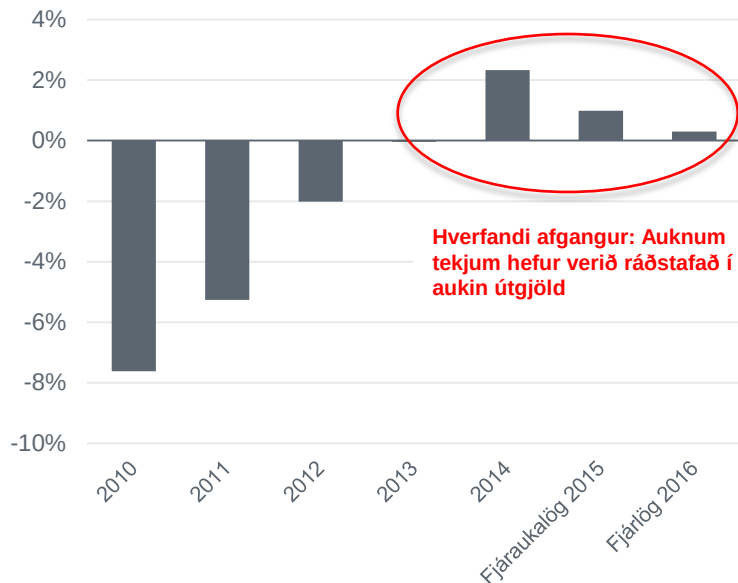
Árlegur tekjuauki nýrra fyrirtækjaskatta og
viðbótarútgjöld ríkisins á komandi árum (% af VLF)

... en þeim hefur þegar verið ráðstafað í önnur útgjöld ríkisins

Þrátt fyrir mikinn tekjuauka ríkissjóðs á liðnum árum hefur ríkissjóður ekki skilað miklum rekstrarafgangi. Auknum tekjum hefur verið ráðstafað og útgjöld aukin. Í stað þess að skapa svigrúm fyrir fyrirséðan útgjaldaauka vegna öldrunar hefur ríkið þanist út og sjaldan verið umfangsmeira í hagkerfinu.

Afkoma ríkissjóðs (% af VLF)

Árlegur tekjuauki nýrra fyrirtækjaskatta og viðbótarútgjöld ríkisins á komandi árum (% af VLF)

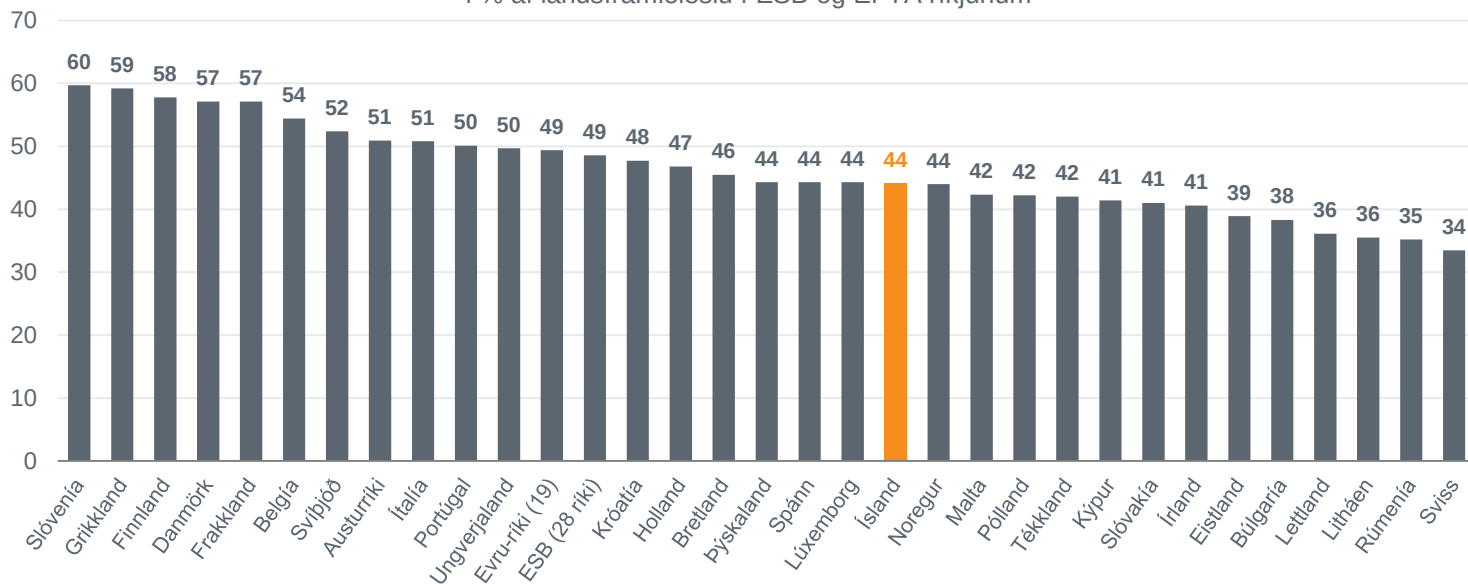

Útgjöld hins opinbera eru lægri vegna hagstæðrar aldurssamsetningar þjóðarinnar...

Ólíkt Íslandi sem býr við sjóðssöfnunarkerfi þá er gegnumstreymiskerfi í flestum öðrum ríkjum þar sem greiðsla lífeyris er fjármögnuð með skattfé og greidd út í gegnum rekstur hins opinbera. Það gefur því skakka mynd í alþjóðlegum samanburði að taka ekki tillit til þess að ellilífeyrisþegar eru enn hlutfallslega fáir á Íslandi og íslensku lífeyrissjóðirnir greiða bróðurpartinn af þeim ellilífeyri sem greiddur er.

Opinber útgjöld alls 2013

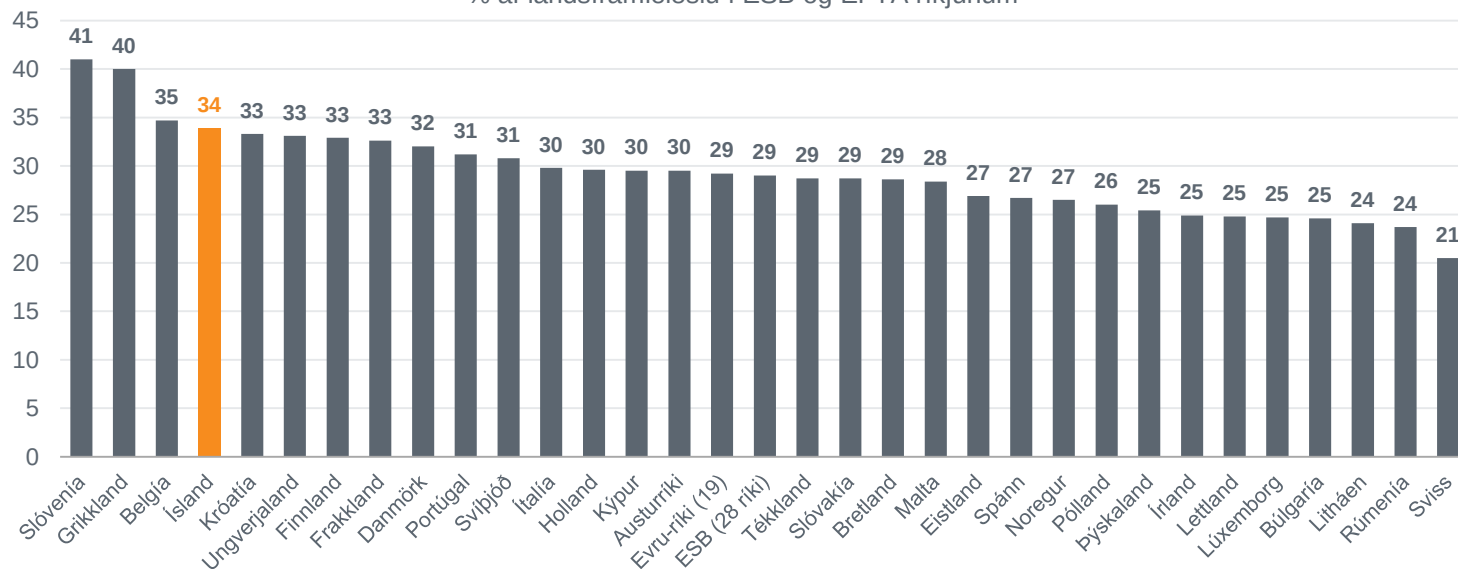
í % af landsframleiðslu í ESB og EFTA ríkjunum

...leiðrétt fyrir útgreiðslum lífeyris eru opinber útgjöld nánast hvergi meiri

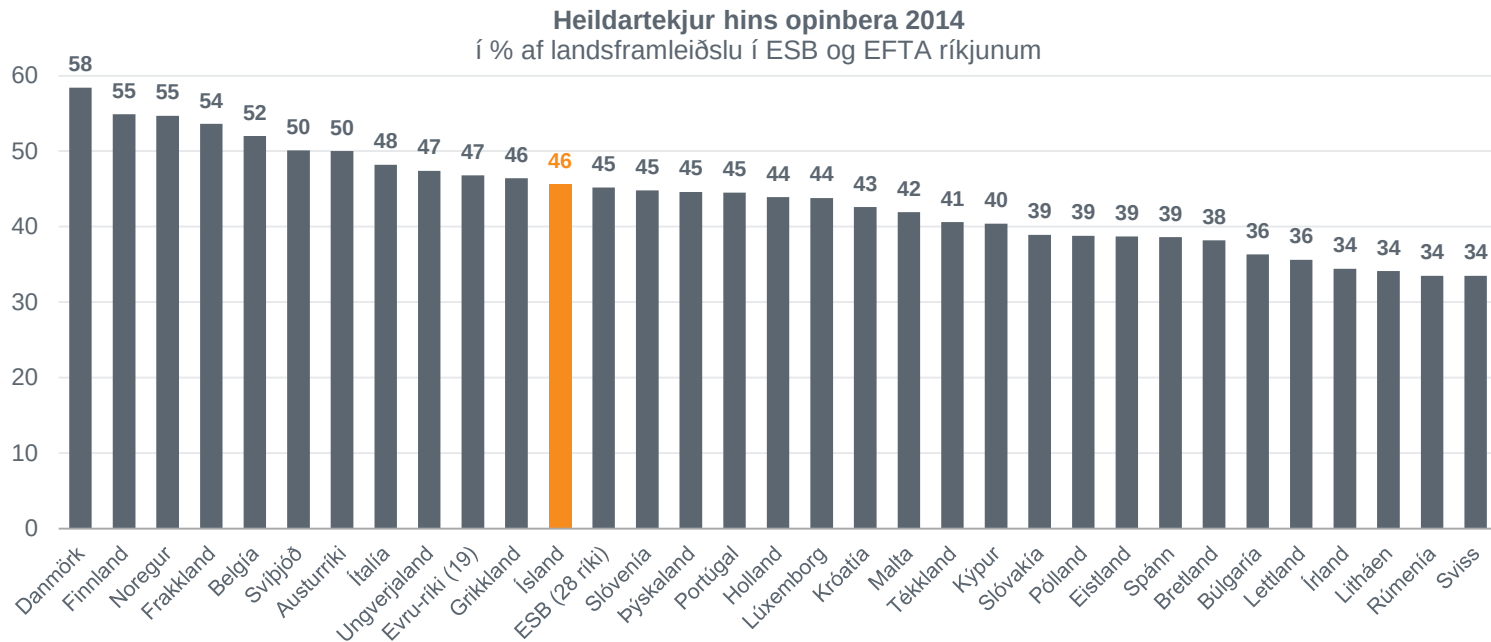
Ólíkt Íslandi sem býr við sjóðssöfnunarkerfi þá er gegnumstreymiskerfi í flestum öðrum ríkjum þar sem greiðsla lífeyris er fjármögnuð með skattfé og greidd út í gegnum rekstur hins opinbera. Það gefur því skakka mynd í alþjóðlegum samanburði að taka ekki tillit til þess að ellilífeyrisþegar eru enn hlutfallslega fáir á Íslandi og íslensku lífeyrissjóðirnir greiða bróðurpartinn af þeim ellilífeyri sem greiddur er.

Opinber útgjöld alls 2013, að frádregnum almannatryggingum,
% af landsframleiðslu í ESB og EFTA ríkjunum

Heildartekjur hins opinbera í meðallagi, en þá á eftir að leiðrétta lífeyrisgreiðslum...

Ólíkt Íslandi sem býr við sjóðssöfnunarkerfi þá er gegnumstreymiskerfi í flestum öðrum ríkjum þar sem greiðsla lífeyris er fjármögnuð með skattfé og greidd út í gegnum rekstur hins opinbera. Það gefur skakka mynd að bera saman skatttekjur milli landa með söfnunarkerfi lífeyrissjóða og gegnumstreymiskerfi. Leiðrétting felst í því að bera saman skatttekjur að frádregnum tryggingagjöldum (social security contributions).

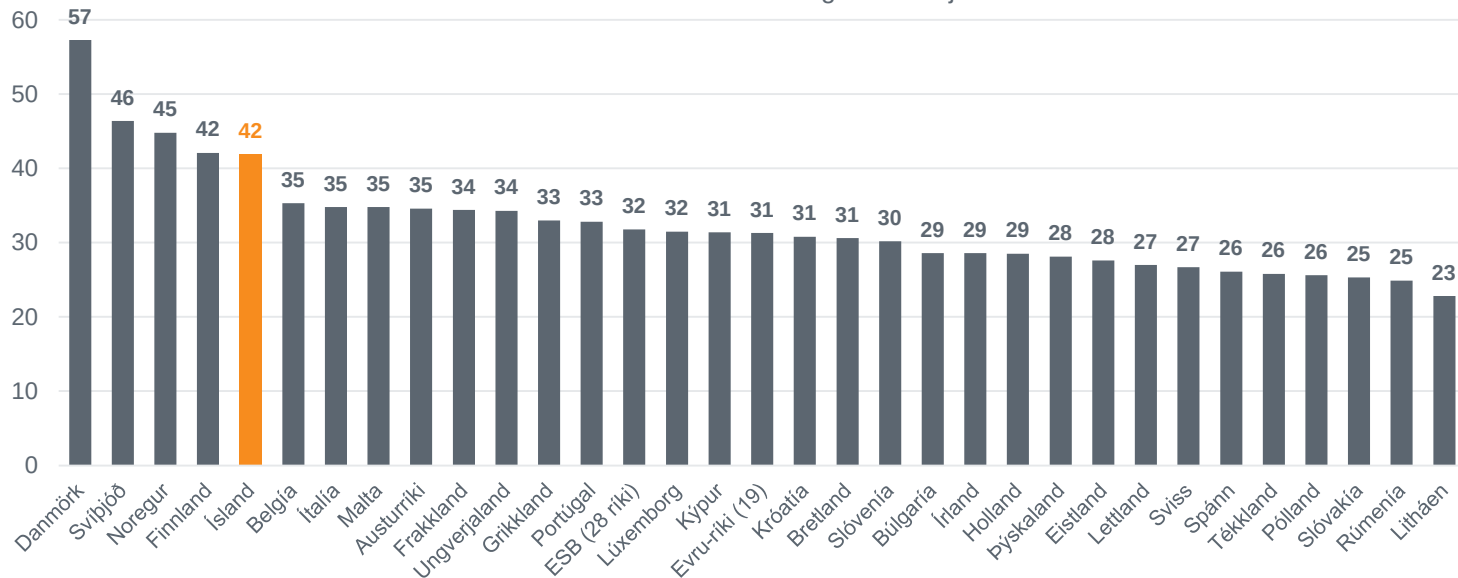

...leiðrétt fyrir lífeyrisgreiðslum þá er Ísland meðal topp fimm

Ólíkt Íslandi sem býr við sjóðssöfnunarkerfi þá er gegnumstreymiskerfi í flestum öðrum ríkjum þar sem greiðsla lífeyris er fjármögnuð með skattfé og greidd út í gegnum rekstur hins opinbera. Það gefur skakka mynd að bera saman skatttekjur milli landa með söfnunarkerfi lífeyrissjóða og gegnumstreymiskerfi. Leiðrétting felst í því að bera saman skatttekjur að frádregnum tryggingagjöldum (social security contributions).

Heildartekjur hins opinbera, að frádregnum tryggingagjöldum, 2014

í % af landsframleiðslu í ESB og EFTA ríkjunum

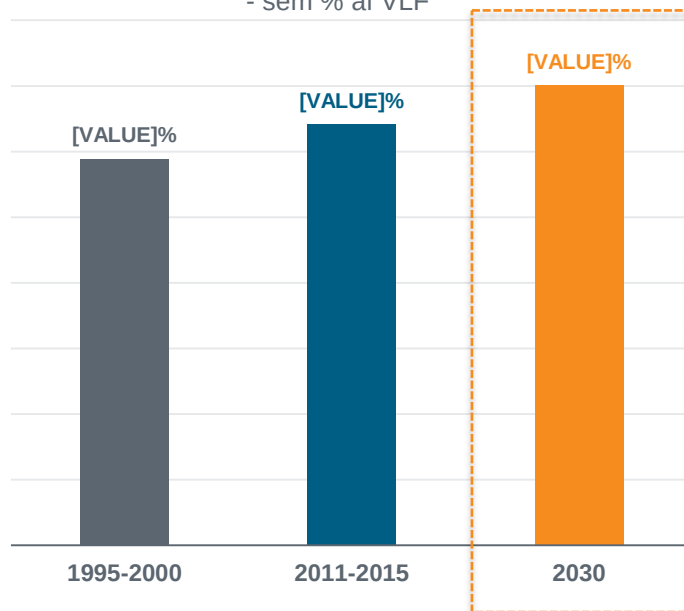

Staðan 2030: Munu tekjur duga til að mæta viðbótarútgjöldum?

Ef fram fer sem horfir munu viðbótarútgjöld vegna öldrunar þjóðarinnar og lífeyrisskuldbindinga nema 4% af landsframleiðslu á komandi árum. Fylgi aðrir útgjaldaliðir hagvexti þýðir þetta að útgjöld ríkisins verða að öðru óbreyttu 35% af landsframleiðslu árið 2030. Verður ríkið þá umsvifameira en áður hefur þekkt og útgjöld ríkissjóð töluvert hærra hlutfall af landsframleiðslu en tekjur hans hafa verið hingað til.

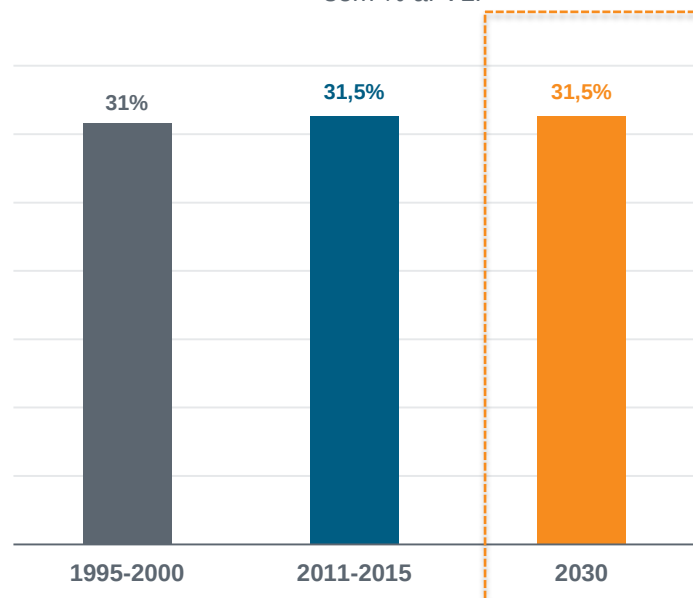
Heildarútgjöld ríkisins

- sem % af VLF

Heildartekjur ríkisins

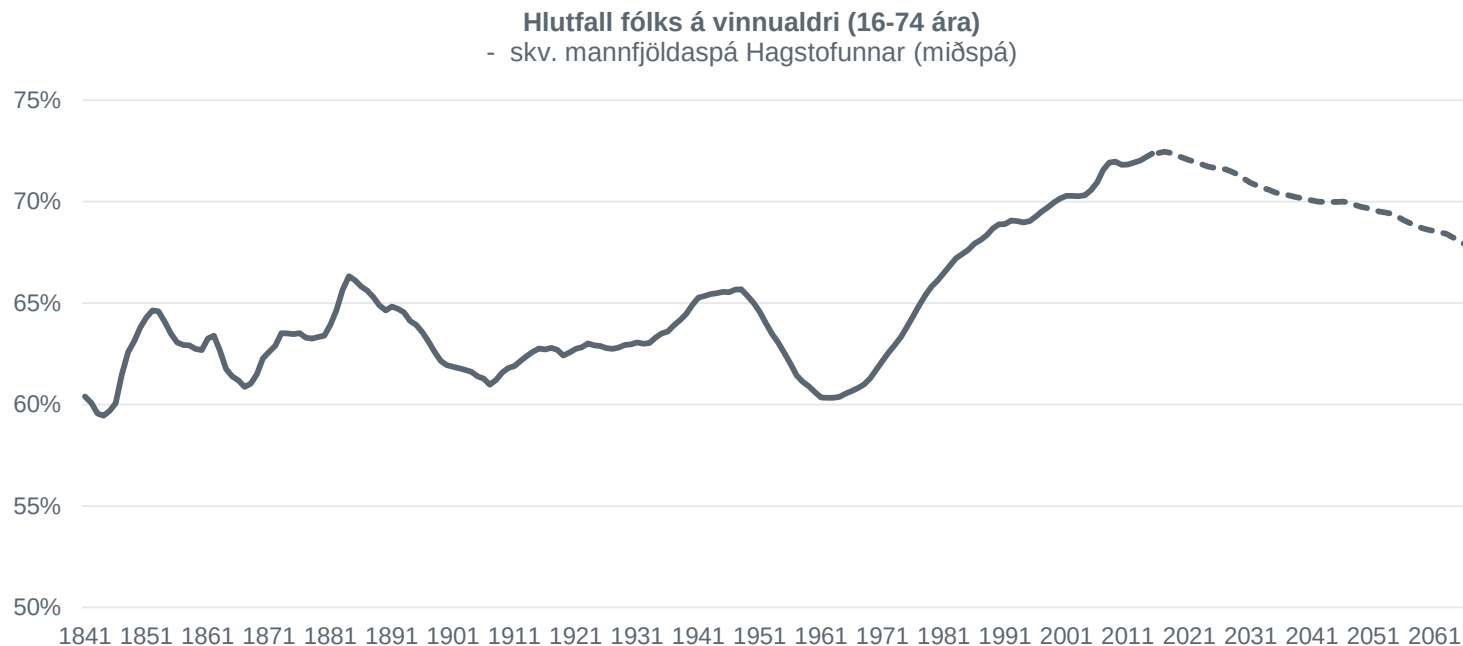
- sem % af VLF

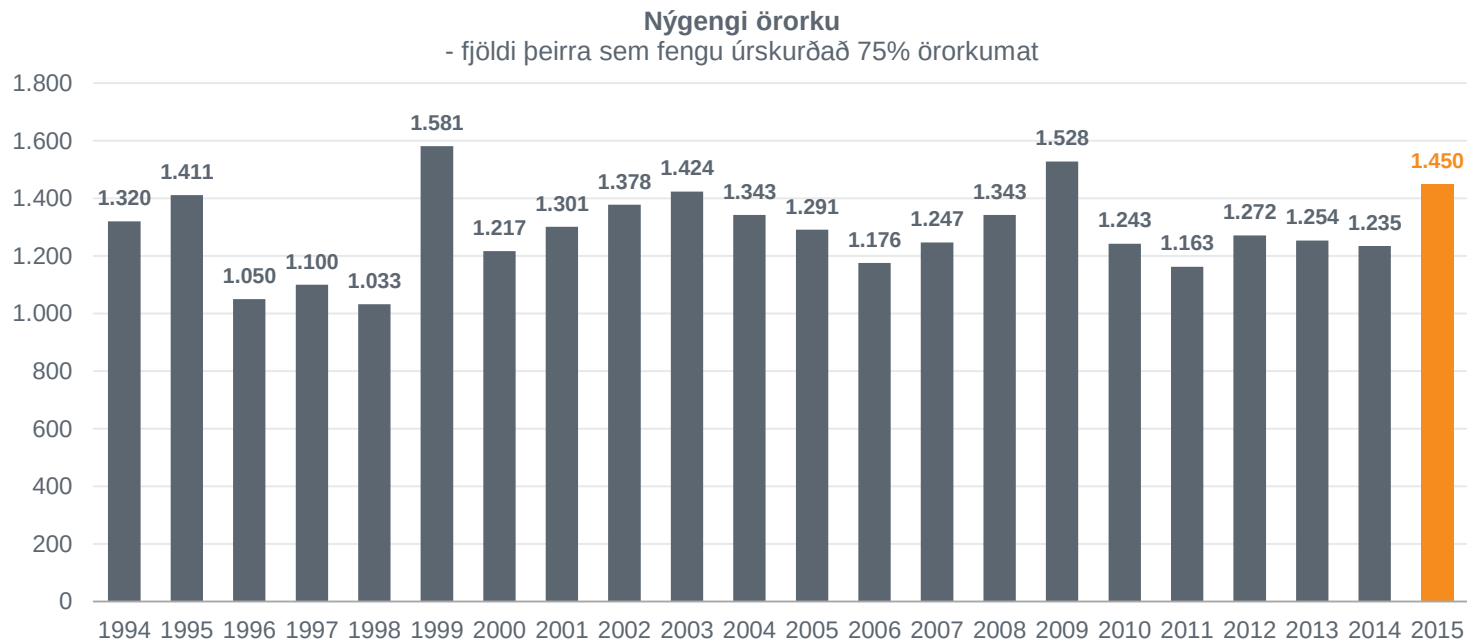
Vegna öldrunar þjóðarinnar mun myndast skortur á starfsfólki ef ætlunin er að hagkerfið haldi áfram að vaxa um 2,5% á ári

Fólki á vinnualdri mun fækka hlutfallslega á komandi árum

Mannfjöldaspá Hagstofunnar gerir ráð fyrir mikilli hlutfallslegri fjölgun eldra fólks á komandi árum og áratugum. Fæðingartíðni fer lækkandi og ævilíkur aukast samfara aukinni velmegun þjóðarinnar.

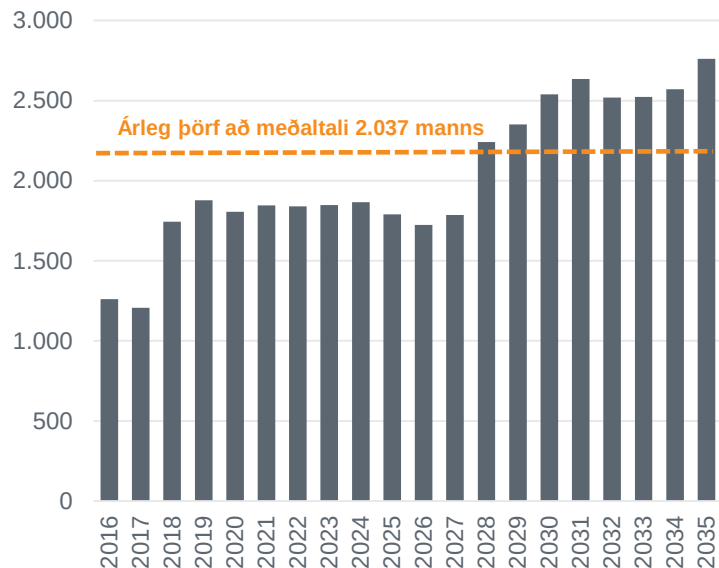
Mikil fjölgun 75% öryrkja á árinu 2015

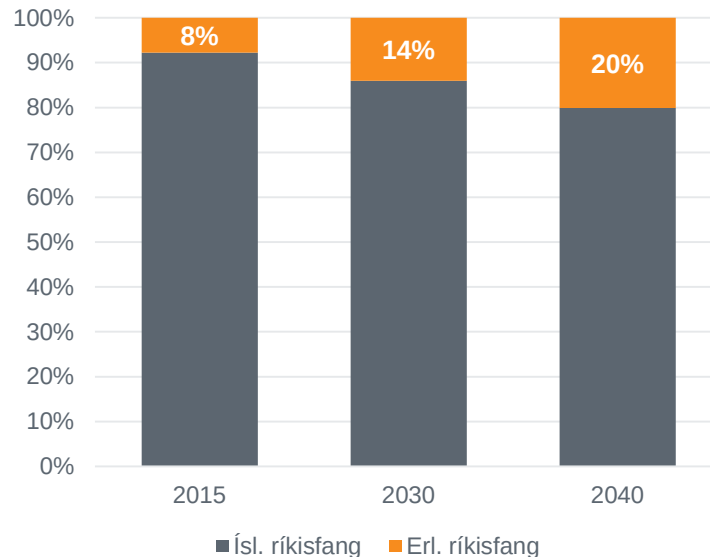
Framundan er skortur á vinnuafli og mun það kalla á erlent starfsfólk

Til að viðhalda 2,5% hagvexti þarf vaxandi vinnuafli að óbreyttri framleiðniaukningu og atvinnuþátttöku. Íslenska þjóðin er að eldast og því mun slík þróun kalla á að erlendum starfsmönnum fjölgi. Mannfjöldaspá Hagstofunnar gerir ráð fyrir þónokkrum aðflutningi erlendra starfsmanna á innlendan vinnumarkað en að fyrrgreindum forsendum gefnum verður þörfin fyrir erlenda starfskrafta umtalsvert meiri en þar er gert ráð fyrir .

Þörf fyrir innflutta starfsmenn
- fjöldi starfandi

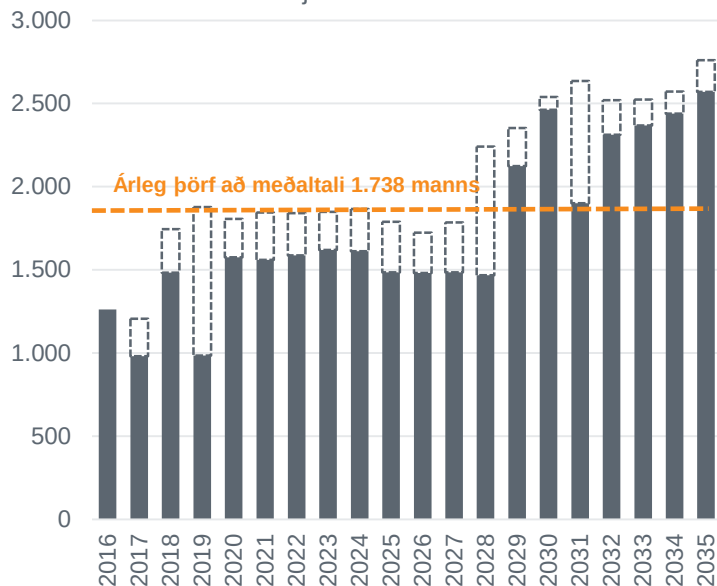
Fjölpjóðasamfélagið Ísland
- hlutfall af heildarmannfjölda

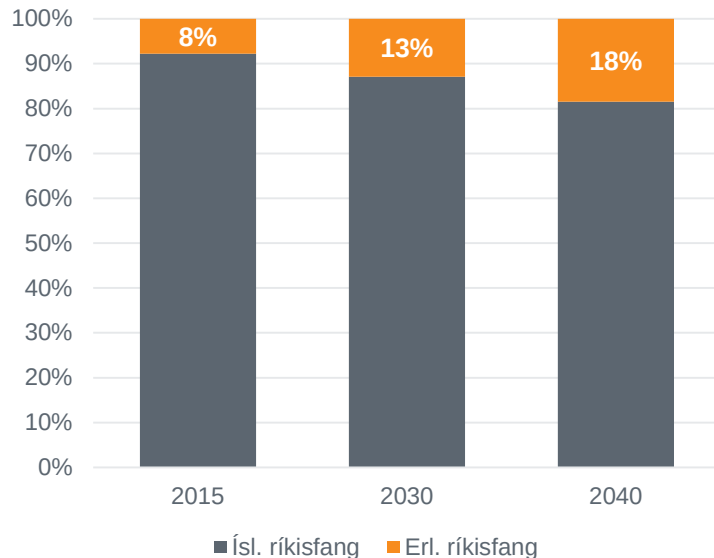
Áfram verður skortur þrátt fyrir að við útskriftumst fyrr og vinnum lengur

Skólaskylda frá 5-15 ára og stytting námstíma til stúdentsprófs ásamt hækkun lífeyrisaldurs úr 67 í 70 ára mun auka fjölda Íslendinga á vinnumarkaði. Þó slíkar kerfisbreytingar myndu minnka þörfina fyrir erlenda starfsmenn yrði hún enn umtalsverð. Að þessum forsendum gefnum myndi hlutfall erlendra ríkisborgara ríflega tvöfaldast fram til ársins 2035 sé litið framhjá veitingu ríkisborgararéttar.

Þörf fyrir innflutta starfsmenn
- fjöldi starfandi

Fjölpjóðasamfélagið Ísland
- hlutfall af heildarmannfjölda

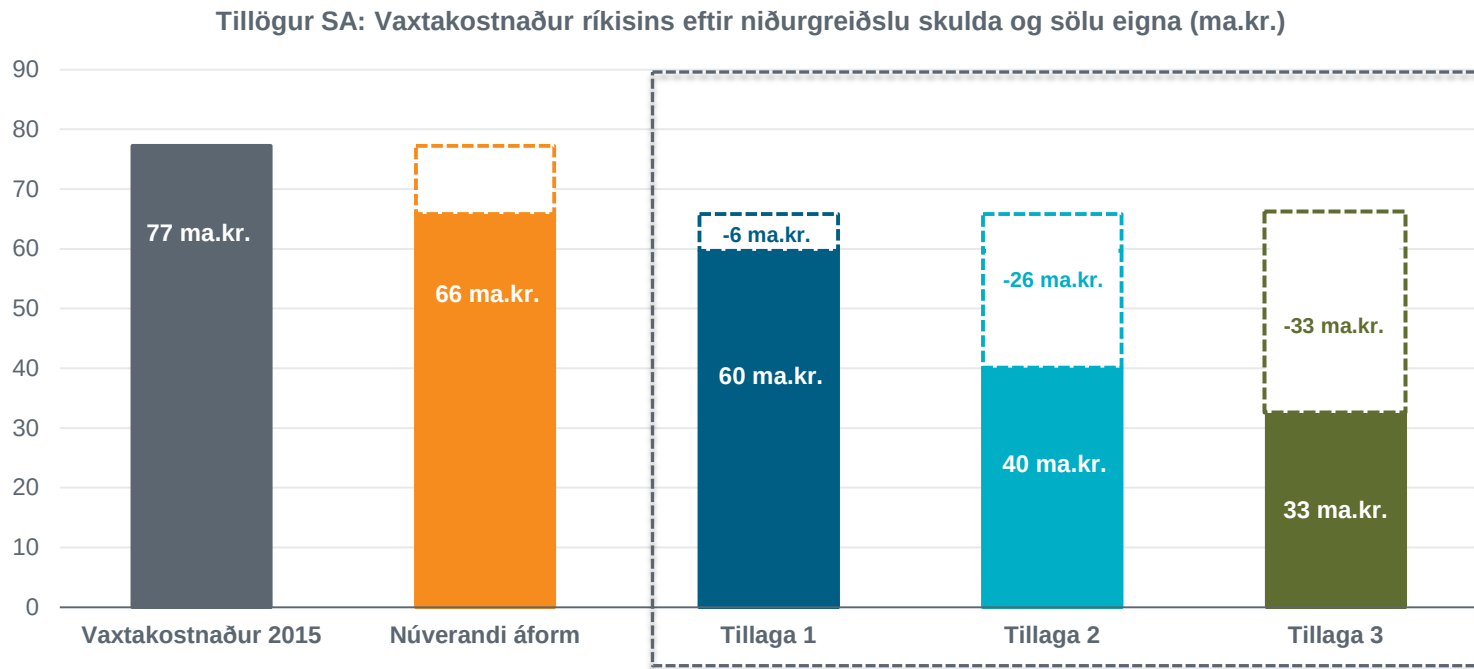

Tillaga 1: Minnka skuldabyrði ríkisins til að búa í haginn fyrir væntum útgjaldaauka

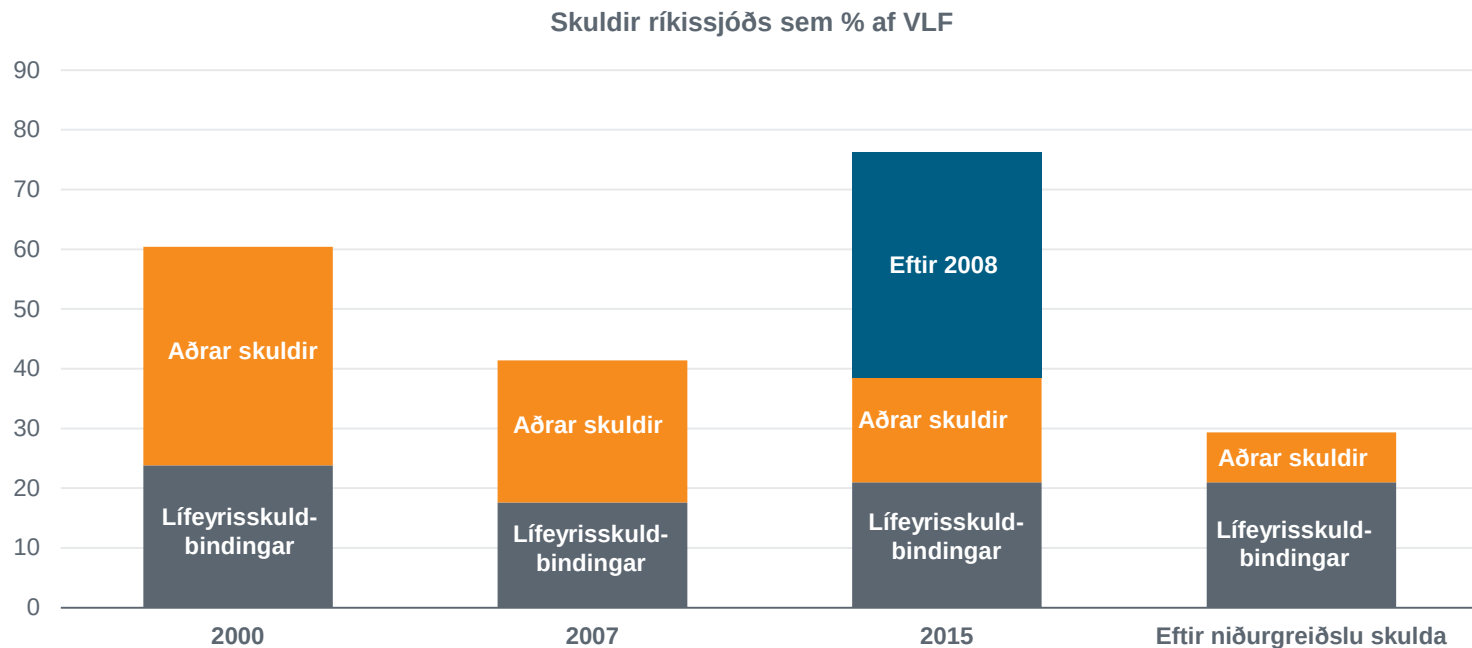
Þrjár tillögur sem ganga mislangt

Tillaga 3: Vaxtakostnaður minnkar um 33 ma.kr. ef til sölu ríkiseigna kemur einnig

Tillögur SA: Skuldir tilkomnar eftir 2008 greiddar niður að fullu

Tillaga 2: Menntamál

Umbætur í menntamálum

Sátt er um greitt aðgengi að menntun og fjármunum í menntakerfið verði varið skynsamlega. Nauðsynlegt er að umræður fari fram um frekari skólaþróun í ljósi samkeppnishæfs samfélags (sbr. McKinsey skýrslan)

Eftirfarandi umbætur þurfa að eiga sér stað,

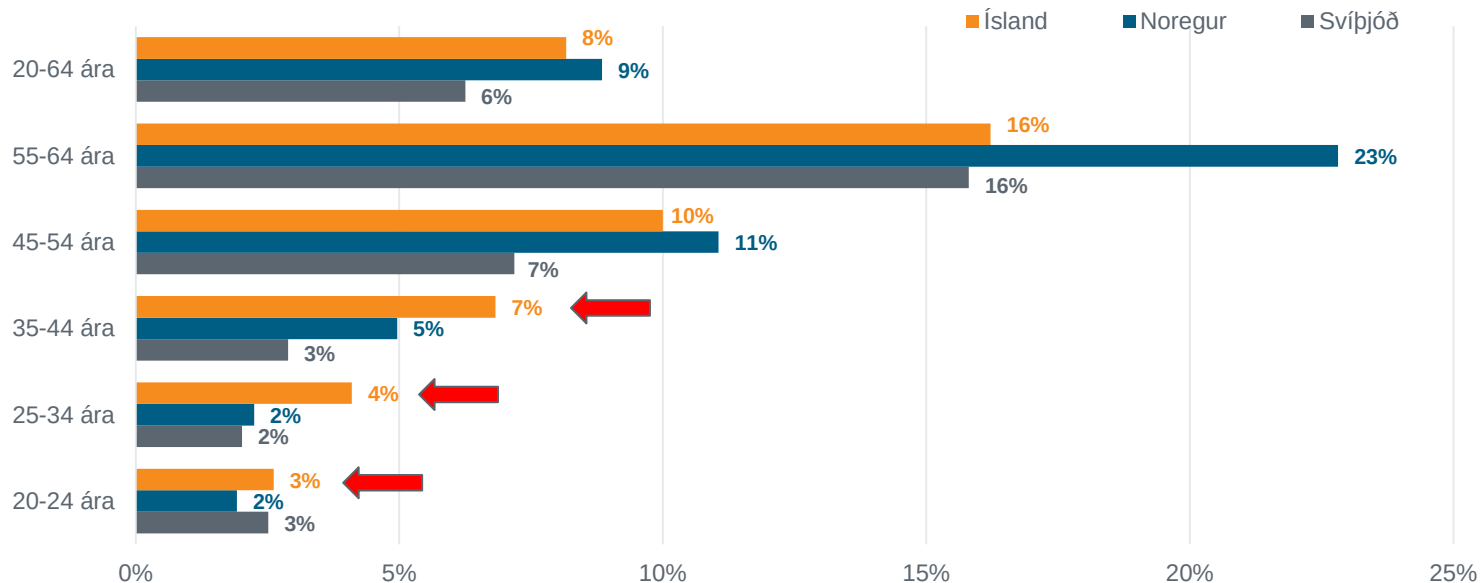
- Framleiðni og samkeppnishæfni skólakerfisins verði eflað
- Skólaskylda hefjist við 5 ára aldur, útskrift úr framhaldsskóla 18 ára
- Fagleg forysta skólastjórnenda, aukin eftirfylgni kennslu og endurgjöf kennara
- Endurskoðun kennaramenntunar
- Áhersla á sveigjanleika, árangur og ráðdeild
- Leikskóli, grunnskóli og framhaldsskóli verði skoðuð heildstætt
- Ósk sveitarfélags (Garðabæjar) að sjá um rekstur allra þessara skólastiga verði samþykkt sem tilraunaverkefni

Umbætur í menntamálum hafa víðtæk jákvæð áhrif

Hér getur skólakerfið hjálpað? Örorka ungs fólks meiri hér á landi

Brottfallsnemendur leita út í atvinnulífið, finna leiðir aftur í skólakerfið eða enda á bótum. Norska hagstofan hefur dregið fram að 28% þeirra sem eiga í miklum erfiðleikum innan skólaskyldu eru í hættu vegna brottfalls og eru við 24 ára aldurinn komnir á bætur. Tölur um brottfall eru ekki ósvipaðar á Íslandi og í Noregi. Snemmtæk íhlutun, m.a. á leikskólastigi, sveigjanleiki og skilvirkari skólaframvinda geta verið tækifæri til að minnka öroku ungs fólks.

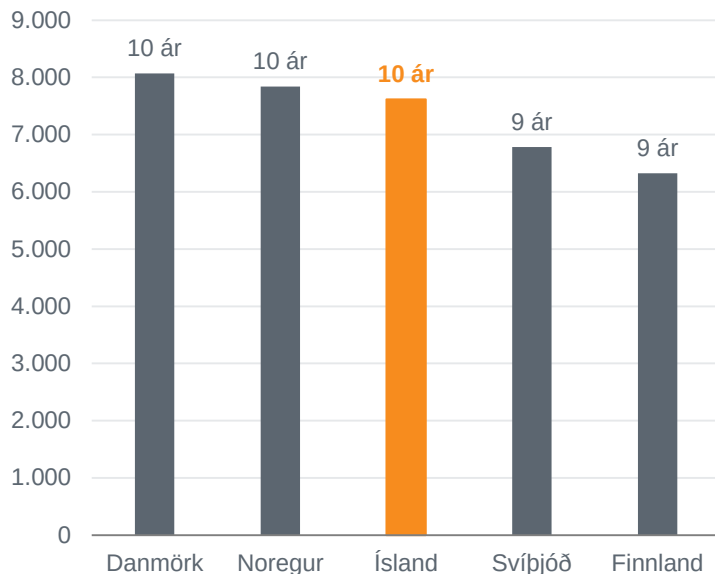
Hlutfall örorkulífeyrisþega af íbúafjölda
á Íslandi, Noregi og Svíþjóð eftir aldursbilum árið 2015

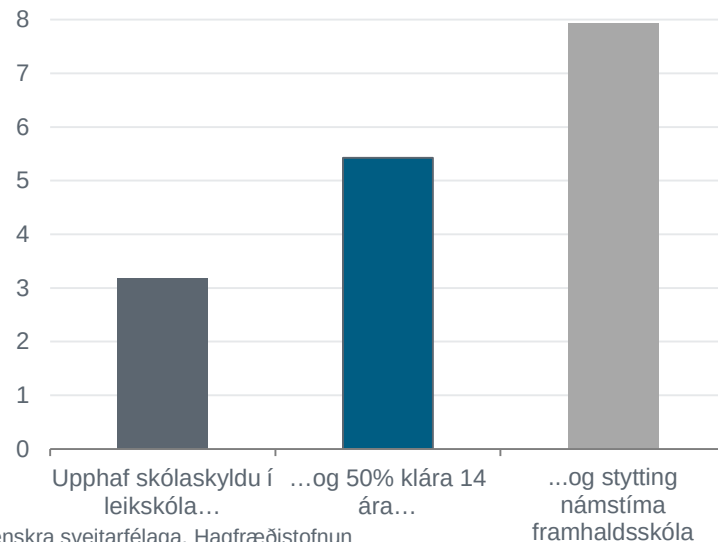
Umbætur: Skilar talsverðu rekstrarhagræði

- Nú þegar eru um 98% 5 ára barna í leikskóla en aðeins 80 börn voru ekki á leikskóla í lok ársins 2014
- Jákvæð hagræn áhrif ef ýtt er markvissar undir sveigjanlegri skólaskil á milli grunnskóla og framhaldskóla
- Skólaskylda lengri hér en í mörgum öðrum samanburðarlöndum
- Börn sem hafa verið í leikskóla koma betur út úr PISA. Þennan betri árangur má heimfæra sem ígildi hálfs árs í skóla. Leikskólinn getur vel staðið undir því að vera fyrsti hluti skyldunáms ef stjórnendur sveitarfélaga kjósa það fyrirkomulag.
- Auka þarf endurgjöf kennara, huga að starfsumhverfi þeirra og kennaramenntun. Auðvelda ætti kennurum að kenna á mismunandi skólastigum
- Bein rekstrarhagræðing við að færa skólaskylduna niður í 5 ára væri 3,2 ma.kr. á ári og enn meiri ef skólaskil yrðu sveigjanleg

Kennslutími og fjöldi ára í skólaskyldu

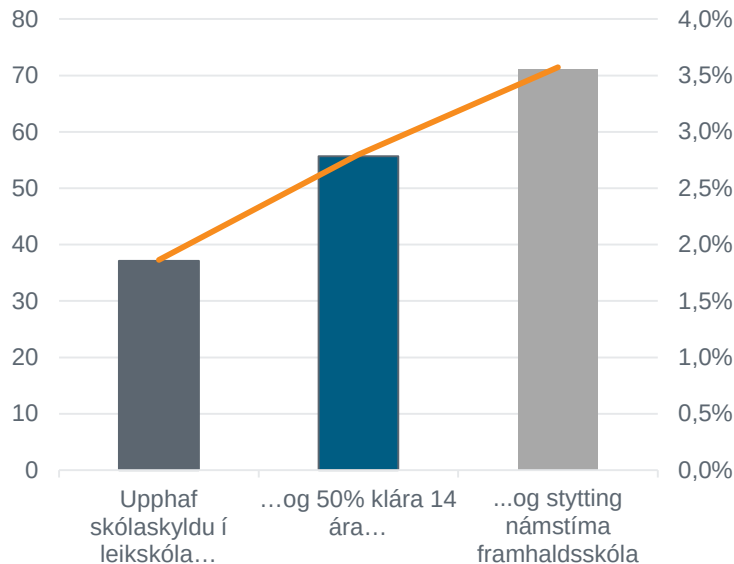
Rekstrarhagræðing ma.kr.

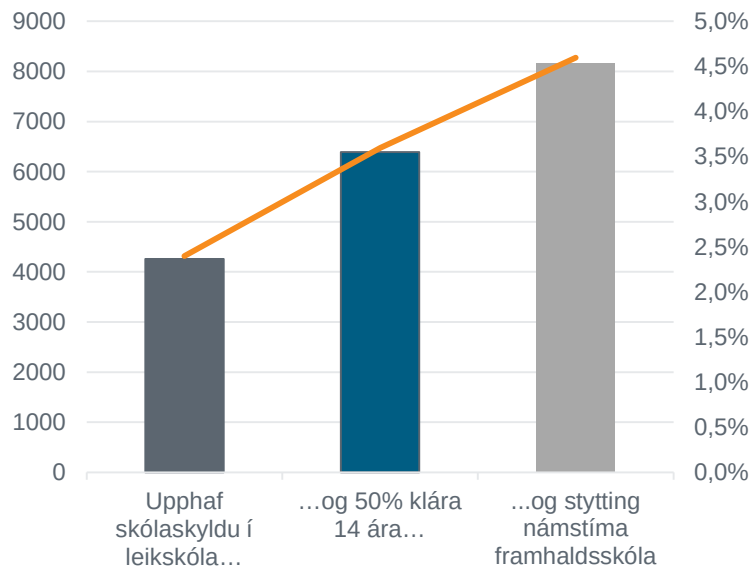
Umbætur: Skilar miklum þjóðhagslegum ábata

- Landsframleiðslan myndi aukast um tæpa 40 ma.kr. vegna fjölgunar á vinnumarkaði og ef helmingur nemenda myndi þar að auki klára grunnskólann 14 ára gæti ávinningurinn orðið yfir 55 ma.kr. Hagvaxtaráhrifin væru alls um 2,8%. Því til viðbótar eru hagvaxtaráhrif styttingar náms til framhaldsskóla 0,7-0,85% samkvæmt mati Hagfræðistofnunar.
- Fjöldun á vinnumarkaði yrði meiri en 4.000 manns eða sem nemur um 2,4% af fjölda starfandi. Ef helmingur nemenda kláraði grunnskólann 14 ára yrði fjöldunin enn meiri og ef tekið er tillit til styttingar námstíma til framhaldsskóla yrði fjöldunin meira en 8.000.

Þjóðhagslegur ábati
ma.kr. (v.ás) og hagvaxtaráhrif (h.ás)

Fjöldun á vinnumarkaði
fjöldi (v.ás) og hlutfall af mannafla (h.ás)

Þorsteinn Víglundsson
Framkvæmdastjóri SA
thorsteinn@sa.is
sími: 591-0001